Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovu člana V stav 4 Aneksa 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39 stav 1 Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 16. do 22. januara 2007. godine, donijela je

O D L U K U

I

Graditeljska cjelina - Župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije i franjevački samostan u Tolisi, zajedno sa pokretnom imovinom, proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik sastoji se od: crkve Sv. Uznesenja Blažene Djevice Marije, stare i nove samostanske zgrade, te pokretnog nasljeđa koje čini: zbirka slika (21), arheološka zbirka, numizmatička zbirka (oko 1200), zbirka tekstilnih predmeta (7), biblioteka (8), ferman o dozvoli izgradnje crkve i orgulje.

Nacionalni spomenik obuhvata prostor definisan kao k.č. br. 5109, 5110, 5111, 5112, 5113, 5114 i 5115, k.o. Tolisa, opština Orašje, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Objekat *nove samostanske zgrade* izgrađen na k.č. broj 5113, k.o. Tolisa, kao i *ekonomski objekti* izgrađeni na k.č. broj 5115, k.o. Tolisa, nisu zaštićeni odredbama ove odluke kao nacionalni spomenik i na njih se ne primjenjuju ograničenja utvrđena ovom odlukom, ali oni predstavljaju dio graditeljske cjeline.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite utvrđene Zakonom o sprovođenju odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljene prema Aneksu 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (»Službene novine Federacije BiH«, br. 2/02, 27/02 i 6/04).

II

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Vlada Federacije) dužna je da obezbijedi pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljem tekstu: Komisija) utvrdiće tehničke uslove i obezbijediti finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacione table sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

Radi trajne zaštite nacionalnog spomenika utvrđuju se sljedeće zone zaštite:

I zona zaštite obuhvata prostor župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije definisan kao k.č. broj 5111, k.o. Tolisa, kao i prostor definisan kao k.č. br. 5109, 5110 i 5114, k.o. Tolisa. U sklopu te zone utvrđuju se sljedeće mjere zaštite:

- dozvoljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na crkvi, te radovi koji imaju za cilj prezentaciju nacionalnog spomenika, uz odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje (u daljem tekstu: nadležno

ministarstvo) i stručni nadzor nadležne službe zaštite nasljeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: nadležna služba zaštite).

II zona zaštite obuhvata prostor *stare samostanske zgrade* definisan kao k.č. broj 5114, k.o. Tolisa, kao i prostor definisan kao k.č. broj 5112, k.o. Tolisa. U sklopu te zone utvrđuju se sljedeće mjere zaštite:

- dozvoljeno je izvođenje radova koji neće ugroziti spomeničke vrijednosti nacionalnog spomenika uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručni nadzor nadležne službe zaštite.

Mjere zaštite za pokretno nasljeđe:

- Vlada Federacije obezbijediće odgovarajuće fizičke i tehničke uslove za čuvanje pokretnog nasljeđa, a prije svega:
- obezbijediti uslove za sprovođenje inventarizacije predmeta u svim zbirkama;
- obezbijediti odgovarajuće muzejske uslove za čuvanje predmeta unutar zbirki da bi se spriječilo svako dalje oštećenje, odnosno obezbijediti vitrine za deponovanje i izlaganje pokretnog nasljeđa.

IV

Stavljaju se van snage svi sprovedbeni i razvojni prostorno-planski akti koji su suprotni odredbama ove odluke.

V

Iznošenje pokretnog nasljeđa iz tačke I stav 2 ove odluke (u daljem tekstu: pokretno nasljeđe) iz Bosne i Hercegovine nije dozvoljeno.

Izuzetno od odredbe stava 1 ove tačke, dozvoljeno je privremeno iznošenje pokretnog nasljeđa iz Bosne i Hercegovine radi prezentacije ili konzervacije, ukoliko se utvrdi da konzervatorske radove nije moguće obaviti u Bosni i Hercegovini.

Odobrenje u smislu prethodnog stava daje Komisija, ukoliko nedvosmisleno bude utvrđeno da to ni na koji način neće ugroziti pokretno nasljeđe ili nacionalni spomenik. U odobrenju se utvrđuju svi uslovi pod kojima se pokretno nasljeđe može iznijeti iz Bosne i Hercegovine, rok za povrat dobra u zemlju, kao i zaduženja pojedinih organa i institucija za obezbjeđenje tih uslova, i o tome se obavještava Vlada Federacije, nadležna služba bezbjednosti, carinska služba Bosne i Hercegovine i javnost.

VI

Ova odluka dostaviće se Vladi Federacije, federalnom ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje, federalnom ministarstvu nadležnom za kulturu, nadležnoj službi zaštite i opštinskim organima uprave nadležnim za poslove urbanizma i katastra, radi sprovođenja mjera utvrđenih u tač. II - V ove odluke i nadležnom opštinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresovanim licima u prostorijama i na web stranici Komisije (http://www.aneks8komisija.com.ba).

VIII

Prema članu V stav 4 Aneksa 8 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

IX

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objaviće se u »Službenom glasniku BiH«.

Ovu odluku Komisija je donijela u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

Predsjednik Komisije

Ljiljana Ševo

Broj: 06.1-2-215/06-4
17. januara 2007. godine
Sarajevo

O b r a z l o ž e n j e

I – UVOD

Na osnovu Zakona o sprovođenju odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika uspostavljene prema Aneksu 8 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, član 2 stav 1, »nacionalni spomenik« je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, proglasila nacionalnim spomenikom, u skladu sa čl. V i VI Aneksa 8 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine (»Službeni glasnik BiH«, broj 33/02), sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za šta ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika donijela je odluku o stavljanju **Franjevačkog samostana sa crkvom u Tolisi** na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine, pod rednim brojem 452. U skladu sa odredbama Zakona, a na osnovu člana V stava 4 Aneksa 8 i člana 35 Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, Komisija je pristupila sprovođenju postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji je prethodio donošenju konačne odluke o proglašenju izvršen je uvid u:

- dokumentaciju o lokaciji imovine i sadašnjem vlasniku i korisniku dobra,
- podatke o dosadašnjoj zakonskoj zaštiti dobra,
- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije,
- podatke o oštećenjima tokom rata, podatke o intervencijama na restauraciji i drugoj vrsti radova na dobru, itd.,
- podatke o pokretnom nasljeđu koje se nalazi u sklopu dobra,
- istorijsku, arhitektonsku i drugu dokumentarnu građu o dobru, koja je data u popisu korišćenja dokumentacije u sklopu ove odluke.

Na osnovu uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje na terenu, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Graditeljska cjelina - Župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije i franjevački samostan u Tolisi, se nalazi u istoimenom naselju smještenom na desnoj obali Save u blizini Orašja. Povezana je asfaltnim putem s putem Orašje - Bosanski Šamac, a preko Orašja i s magistralnim putem Županja-Tuzla.

Graditeljska cjelina obuhvata prostor na katastarskim parcelama br.: 5109, 5110, 5111, 5112, 5113, 5114, 5115, K.O. Tolisa, Opština Orašje, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.[1]

Istorijski podaci

Sa imenom Tolisa[2] prvi put se susrećemo u darovnici hrvatskog hercega Kolomana bosanskome biskupu i njegovoj biskupiji koju je potvrdio Kolomanov brat, ugarsko-hrvatski kralj, Bela IV[3]., 20. jula 1244. godine.

Toliški samostan potiče iz druge polovine 19. vijeka. Franjevci su, međutim, u tom dijelu Bosne prisutni već od srednjeg vijeka i tamo su imali više samostana (Modriča, Skakava, Sv. Marija u Polju i dr.) od kojih je većina stradala u 15. i 16. vijeku.

---

[1] prema Kopiji katastarskog plana, Br. plana 19, 20, 21, 22; Razmjera 1:2500, katastarske parcele br.: 5109, 5110, 5112, 5113, 5114, 5115, K.O. Tolisa, Kopiju katastarskog plana je 31.10.2006. godine izdala Služba prostornog uređenja i imovinsko-pravnih poslova Općine Orašje, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

[2] Granice darovane zemlje *Tolise* su određene: počinje od utoka rijeke Tolise u Savu, ide uz tok Tolise do Suhe Tolise (mjesta gdje rijeka Tolisa ponire) i po Suhoj Tolisi ide ravnicom, zatim ponovno rijekom Tolisom do njezina izvora. Odatle granica ide do izvora Modriče i njezinim tokom do uliva u Bosnu. Nastavlja se rijekom Bosnom do utoka u Savu prateći je sve do utoka rijeke Tolise u Savu (Alojz Benac, Đuro Basler, Borivoj Čović, Esad Pašalić, Nada Miletić, Pavao Anđelić, Kulturna istorija Bosne i Hercegovina. Od najstarijih vremena do pada ovih zemalja pod osmansku vlast. Drugo prerađeno i dopunjeno izdanje. Sarajevo 1984.; J. Petrović, "Izvještaj o neolitskom naselju u Donjoj Mahali kod Orašja." Glasnik Zemaljskog muzeja, Sarajevo, 1925, 137-140.).

[3] Bela IV. (1206. - 1270.) hrvatsko - ugarski kralj vladao 1235. - 1270.

Samostan Sv. Ilije u Modriči, se prvi put spominje 1378. godine u *Popisu kustodija Bosanske vikarije*. Prema tom popisu, nastalom na jednom trogodišnjem zboru Bosanske vikarije između 1375. i 1383., Bosanska vikarija je imala 7 kustodija: Duvanjsku, Grebensku, Bosansku, Usorsku, Mačvansku, Bugarsku i Kovinsku i 36 samostana. Nakon požara sedamdesetih godina 16. vijeka, kao samostan je služila skromna i za stanovanje tijesna kuća. Franjevci toga samostana opsluživali su tokom 17. vijeka četiri župe: Modriču, Crkvište, Tramošnicu i Bastiće. Godine 1673. Modriča je imala 4.120 katolika, Tramošnica 6.300 i Crkvište 1.915.

Velike promjene u Provinciji Bosne Srebrene dogodile su se krajem 17. vijeka, kao direktna posljedica rata između Austrije i Turske (Bečki rat, 1683-1699). Za vrijeme tog rata, veliki broj katolika (smatra se oko 100.000 ljudi) sa prostora današnjeg bosanskohercegovačkog područja se iselio u Slavoniju i Dalmaciju, a s njima i brojni franjevci kojima su samostani porušeni i popaljeni. Ugasili su se samostani u Gradovrhu (1688), Sv. Ilije u Modriči (1685), Olovu, Rami i Srebrenici (1687), Tuzli (1690) i Visokom (1688), a novi su osnovani u prekosavskim zemljama. Modrički franjevci su se najprije nastanili u Kopanici, odakle su 1714. otišli u Đakovo.

Na tlu Bosne preostala su samo tri franjevačka samostana: Sutjeska, Fojnica i Kreševo, a broj franjevaca pao je na 26 sveštenika i trojicu braće. Karlovačkim mirom 1699. godine uređeno je da granica Bosne prema Austriji bude rijeka Sava, a prema Dalmaciji planina Dinara. Franjevačka provincija Bosna Srebrena se tada prostirala na području tri države. Međutim, krajem 18. vijeka (1786) broj se franjevaca popeo na 141, dok je broj katolika 1798. godine porastao na 83.480.[4]

Početkom 18. vijeka u tom sjeveroistočnom dijelu Bosne preostalo je vrlo malo katolika. Dio njih se nalazio i na području današnje toliške župe, a pastorizovali su ih franjevci iz Kraljeve Sutjeske. Tek tridesetih godina 18. vijeka spominje se župa Ravne (kasnije Bijela), koja je obuhvatala cijelu sjeveroistočnu Bosnu. Od nje će nastati niz novih župa.

Prema popisu biskupa fra Marijana Bogdanovića (1768) župa Bijela još uvijek obuhvata veliko područje (Bijela, Babunovići, Bubalov Bok, Domaljevac, Dubrave, Garevac, Grobnice, Hrgovi, Oštra Luka, Prud, Seona, Skakava – Donja i Gornja, Slatina, Škar, Špionica, Tolisa, Tramošnica, Trgovište, Turić, Vidovice i Vukšić) – 22 sela sa 472 porodica, 2.114 odraslih i 1.306 djece.[5]

Područje župe Bijela prostiralo se od Majevice do Save i Bosne. Tako velik prostor bilo je teško služiti iz Bijele (slabi putevi, česte poplave, nesigurnost na putovanjima), pa Uprava Provincije, u dogovoru s biskupom, osniva 1784. samostalne kapelanije u Tolisi i Tramošnici. Toliškoj kapetaniji pripadaju sela: Tolisa, Donja Mahala, Kostrč, Matići, Ugljara, Vidovice, Bok, Oštra Luka, Domaljevac, Grebnice, Škarić i Prud.[6]

Godine 1776, prije formiranja novih župnih zajednica, postojali su gostinjci u Tolisi, Garevcu i Tramošnici. U njima su povremeno boravili sveštenici u vrijeme svojih pastoralnih pohoda. Tolisa se 1784. odvojila kao samostalna kapelanija od

[4] Karamatić, Marko: Franjevačka provincija Bosna Srebrena, Šematizam, Sarajevo, 1991., str. 9; Jelenić, 1990, II svezak, str. 687

[5] Babić, J: Posavina i župa Poljaci, Poljaci, 1991, 45-66; Marko Karamatić: Franjevačka provincija Bosna Srebrna (Šematizam), Sarajevo, 1991, 45

[6] podaci samostanskog arhiva u Tolisi

Bijele. Tolisa je 1802. proglašena župom.[7] Nakon toga napravljena je župna kuća skromnih dimenzija, a u njoj se nalazila i kapela.[8]

Toliški katolici su se, u međuvremenu, morali zbog ratnih napetosti, a po nalogu turskih vlasti, godine 1788. preseliti iz tog pograničnog mjesta na područje današnje župe Dubrave (između sela Blaževca i Porebrica). Odatle su se vratili na svoja ognjišta 1792. godine.[9]

Početkom dvadesetih godina 19. vijeka podignuta je udobnija i prostranija kuća[10], te drvena kapelica, koja je nešto kasnije proširena[11], a za nju je nabavljen i Gospin kip.[12]

U prvoj polovini 19. vijeka značenje Tolise, kao crkvenog i kulturnog središta, sve više raste. Godine 1823. fra Ilija Starčević je tamo osnovao pučku školu u Bosni i Hercegovini, a 1825. osniva još jednu školu u Donjoj Mahali, u toliškoj župi. Do 1878. na području Bosne i Hercegovine osnovane su 54 hrvatske pučke škole (među njima i dvije »realke«). [13]

Sredinom 19. vijeka franjevci su odlučili, u tom dijelu Bosne, da podignu samostan. Prvo su to htjeli učiniti u Zoviku, a onda su ipak izabrali Tolisu: *»Pod Abdul-Azizom[14] je stari manastir u Fojnici srušen i novim, nastojanjem fra Augustina Dembića, zamienjen. U ovo vrijeme pomnožani su bosanski manastiri sa dva nova: jednim u Tolisi, koga ujedno s velikom crkvom sagradi jedan malovriedan Franjevac, i drugi na Plehanu, trudom fra Lovre Tomića-Pekeza.«*[15]

Prva župna kuća je, prije 1768. godine, izgrađena na obali rijeke Save, u blizini današnjeg *Spomen-Bunara*.[16] Uz župnu kuću, izgrađenu 1855-56. na lokalitetu *Raščica*, položeni su 1864. temelji novoga samostana.[17]

---

[7] Karaula, Marijan: *Mjesto jubilarnog oprosta: Župna crkva u Tolisi*, Ljudi i krajevi, Reportaže o nekim župnim zajednicama i značajnim vjerskim slavljima, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2002, 304

[8] Fra Bono Nedić: Kratka povjest župe crkve i samostana toliškog, Pećuh, 1887, 12

[9] Fra Bono Nedić: 1887, 14

[10] *"..ovaj stan imao je šest sobah za prebivanje, al i ove sobice su bile preniske, tijesne i mračne,..."* (Fra Bono Nedić: 1887, 25)

[11] *"...on sagradi dvie sa stranah kapele, od kojih jedna je i za sakristiju služila, te u istoj kapeli smjesti tri oltara, a četvrti u jednoj pobočnoj kapeli."*(Fra Bono Nedić: 1887, 26)

[12] *"Kad se Turci nješto upitomili, eto i redovnika, gdje po kršćanskih selih grade uglednije župske domove. Pače za vladanja kapetana Gradačevića u gradačkom kotaru sagradi o. Ilija Starčević u Tolisi g. 1819. ne samo za onda najugledniji župski dom, nego i drvenu crkvicu. Njegovim nastojanjem sagradili su župnici u Dubravah i Garevu slične drvene crkvice."* (Fra Nedić, Martin: Stanje redodržave Bosne Srebrene, poslije pada hraljevstva bosanskoga pak do okupacije, Đakovo, Tisak biskupijske tiskare, Naklada piščeva, 1884, 93-94)

[13] Marko Karamatić: Franjevačka provincija Bosna Srebrna (Šematizam), Sarajevo, 1991., 14

[14] Abdul Aziz (Istanbul, 8. februara 1830. - Istambul, juna 1876.). Postaje turski sultan 25. lipnja 1861. godine. Tokom njegove vladavine Osmansko Carstvo se svake godine sve više zadužuje do trenutka kada dolazi do proglašenja državnog bankrota 1875. godine. Nemiri koji tada zahvaćaju državnu tvorevinu rezultiraju pobunom u Bosni i Hercegovini. Općenarodno nezadovoljstvo inflacijom koja nastupa poslije bankrota dovodi do zavjere koja svrgava sultana 30. svibnja 1876. godine.

[15] Fra Nedić, Martin: Stanje redodržave Bosne Srebrene, poslije pada hraljevstva bosanskoga pak do okupacije, Đakovo, Tisak biskupijske tiskare, Naklada piščeva, 1884, 121-122

[16] Karaula, Marijan: *Mjesto jubilarnog oprosta: Župna crkva u Tolisi*, Ljudi i krajevi, Reportaže o nekim župnim zajednicama i značajnim vjerskim slavljima, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2002, 304

Još 1854. fra Martin Nedić, zajedno sa župljanima, počeo je da prikuplja potreban materijal za gradnju novog župnog stana: drvene šipove za fundiranje, kamen, ciglu (*»120.000 iz preko Save, a 40.000 prijesna ćerpića za razzidah nutarnjih sami župljani napravili«)*, kreč.[18]

Godine 1855. postavljeni su temelji župnoj kući, a graditelj je bio Gjuro Eichhorn iz Osijeka. Fra Martin Nedić opisuje taj župni stan[19], za čiju izgradnju je utošena, ne računajući dobrovoljni rad župljana, prevoz građevinskog materijala i ishranu majstora *»svota for: 3.857:60, a prihoda je bilo for. 3.336:40 višak troška od for. 512,40 je pokriven sa 80 for. koje je kao patriota veleč. o. Martin Nedić darovao, a drugi ostatak je podmiren od taksah ženidbenih,… «*[20]

Župni stan je svečano otvoren 18. jula 1856. godine, a odmah se počeo prikupljati i građevinski materijal za gradnju crkve. U isto vrijeme sa gradnjom samostana fra Martin Nedić neprestano piše molbe radi dobijanja fermana za gradnju crkve. Dozvolu za gradnju crkve franjevci dobijaju 24. marta 1864. godine, a na dan Uznesenja Blažene Djevice Marije, 11. jula 1864., fra Martin, u prisustvu mnorobrojnog naroda i svećenstva započinje građenje crkve, a 17. jula 1864., blagosilja polaganje kamena temeljca. [21]

Građevinske radove je izveo Đuro Eichorn iz Osijeka. Građena je po uzoru na staru isusovačku crkvu u Osijeku. Plan za toranj sa sjeverne strane izradio je arhitekt Dausch, a za toranj sa sjeverne strane Pietro Rimoldi.[22]

U samostanskoj arhivi, postoji nekoliko potvrda, dopisa ili sličnih dokumenata koje datiraju iz tog vremena: o primitku 5 forinti koje su inž. Dausch-u isplaćene za izradu nacrta za sjeverni crkveni toranj; dopis načelnika Benakovića iz Županje u kojem se spominje da je toliški gvardijan rekao Dausch-u, da će iznos od 5-600 forinti jamčevine u kasu u Županji, čim Dausch-ovi radnici započnu radove; dopis S. Műllera iz Osijeka, koji, 22. novembra 1877. od gvardijana fra Mate Oršolića traži da mu se do utorka isplati novac, *»inače prijeti -uz ostalo - da će stvar iznijeti biskupu Strossmayeru,…., njega se ne tiče inženjer, na koga gvardijan prebacuje dužnost da plati materijal«;* potvrda inž. Dausch-a da je, 18. oktobra 1877., od gvardijana Oršolića, primio 750 austrijskih forinti na račun gradnje tornja; potvrda inž. Dausch-a da je, 2. novembra 1877. godine, od gvardijana Oršolića, primio 309 austrijskih forinti na račun gradnje tornja; potvrda inž. Dausch-a da je, 3. oktobra 1877. godine, od gvardijana Oršolića, primio 500 austrijskih forinti za radove na samostanu.[23]

---

[17] "*U ime božje... crkva na poštenje divice Marie na nebesa uznešene dne 11. miseca srpnja god. 1864. poče se zidati. Na 17. pako istog miseca na nedilju 9. po duhovim kamen temeljac bi postavljen."* (Fra Martin Nedić, Ljetopis, 212)

[18] Fra Bono Nedić: 1887, 29-30

[19] *"Kući je dat lik ključa, te jedna strana je okrenuta prema sjeveru, a druga prema zapadu, te od izhoda i juga su sobe, a protivno, prostrani hodnici. Kuća je zidana iz tvrda gradiva na kat. Sve sobe i hodnici u doljnem spratu u zidane su na svod od pečene opeke. Ona je zidana po sadnjem ukusu, te ima 10 lijepih sobah za obitavanja, i još ima prostrano blagovalište, jednu izbu i veliku Pivnicu itd.,….još istog ljeta kuća je pod krov došla te za buduću godinu samo je ponutrica preostala da se svrši.,….Po iskazu bivšeg župnika Mikića, potrošeno je u ovu kuću osim kamena koji je došao u temelje,…opekah 154.500, a nepečenih ciglah 40.000"*(Fra Bono Nedić: 1887, 30-31)

[20] Fra Bono Nedić: 1887, 30-31

[21] Fra Bono Nedić: 1887, 39-45

[22] Fra Bono Nedić: 1887, 46-47

[23] dokumenti iz Arhive samostana u Tolisi

U zidanje crkve je utrošeno 930.909 komada opeke, a za pokrivanje krova 86.000 crepova, u pod crkve (osim sakristije) ugrađeno je 17.500 *datosa*[24].

Turske vlasti u Sarajevu su fra Martinu Nediću odobrile da u najbližoj državnoj šumi, na planini Ozren, usječe drvenu građu potrebnu za građu šume, ali zbog udaljenosti i otežanog transporta građe u Tolisu, odustalo se od ove mogućnosti. Na fra Martinovu molbu, koju je podržao biskup Strossmajer, Bečka vlade je dozvolila besplatnu sječu državne šume *»*iz *Krajišničkih šuma«*. Fra Martin je izabrao, posjekao i u Tolisu dovukao hrastove iz najbližeg štitarsko-županjskog luga.[25]

Crkva je osposobljena za upotrebu do 1873, ali će u potpunosti biti dovršena tek 1881. godine.

Fra Bono Nedić crkvu opisuje na sljedeći način: *»Crkva Toliška, do danas kako rekoh, jest najveća u našoj domovini. Ona je duga 30. hvatih i široka 12. Njezin nacrt je uzet od bivše Jezuitske crkve u Osieku, dakle zidana je u Romanskom slogu. Crkva ima dva na pročelju visoka tornja. Ona je zidana na tri lađe, koje uzdržaje deset ogromnih stupovah. Ovi stupovi su spojeni preko pobočnih lađah, sa arkusima za polustupove crkvenog zida. Tako isto, sa arkusima stupovi su opet spojeni jedan s drugim u svome redu, i preko srednje lađe sa protivnim stupovima. Srednja lađa ima četiri ovalna svoda i petu na sredi sasma okruglu kupolu, koja je od ostalih svodovah po nešto viša. Pod istom lađom viš presbiteria, ima koso ležeći manji svod, a po vrh samog veklikog žrtvenika, ravno se spušta nebo, te tako isto nebo ima po vrh kora. Pobočne lađe imaju ravno nebo, koje su spored stupovah ispresijecali arkusi. Kor leži na dva stupa, sa arkusim za crkvene zidove spojen. Pročelje kora pod srednjom leži sa koso ležećim arkusom za orguljah. Pod srednjom lađom u vrhu crkve, za jedan metar odmaknut od zida, leži veliki oltar, a ostalih pet, poredani su pod pobočnim lađama. Sjednu i s drugu stranu prva zauzimaju mjesta dva oltara od gipsa, poklonjena od Preuzvišenog g. Strossmayera iz njegove stare Katedrale. Na pročelju crkve, pod tri lađe, nahode se troja velika vrata od tvrde hrastovine. Četvrta vrata manja, su od južne strane iz hodnika, koji spaja samostan sa sakristijom, a peta vrata su u samom presbiteriu iz Sakristije. Veliki oltar i jedan bobočni, te kor, sva vrata, svi prozori, Balustri pred presbiteriom, i ispovjedaonice, to je sve djelo Ivana Tordinca iz Đakova, koji je kasnije svoju umjetnost pokazao i u glasovitom Hramu Đakovačkom.«* [26]

Govoreći o nedostacima crkve, fra Bono Nedić piše sljedeće: *»a) Ona je morala za jedan metar biti viša, i da je to još za toliko viša sasma bi odgovaralo njenoj veličini. Ovo se s dvora kad čovjek sva crkvu uzme na oko opaža, al kad unutra stupi se, to se ništa ne opaža. Da je crkva za meter nižja ostala, uzrok su bile loše financije mojeg strica, jer da je crkva još za meter zidana, htjelo bi se bar 30. hiljadah cigle, osim drugih troškovah. b) Druga mahna su sami stupovi crkveni, koji su prekomjerno debeli, te ni njihova vanjština nije baš lijepa dočim su na četiri ugla, a da su na 6. ili 8. te da su tanji, mlogo bi ljepši pogled imali. Da su ovako izpali, to je sam njihov graditelj Eichhorn kriv, jer je i on primitivne sisteme majstor bijo. c) Treća falinga naše crkve jest njezino pročelje. Svakoj crkvi najljepši ures jest njezino pročelje; jer to je prvo što čovjeku na pogled u oko pada, a pročelje naše crkve je do pod same tornjeve, neima baš nikakve ornamentike te jako ubogo izgleda. Na*

[24] Radi se o vrsti podnih ploča. U Troškovniku za adaptaciju crkve franjevačkog samostana u Tolisi, Bosansko-Hercegovačko građevno dioničarsko društvo, Sarajevo, od 29. april 1910, u stavki 4. Zidarskih radova stara podna obloga crkvenog poda je opisana kao: "***tarac crkve od opeka***"(op. E. Softić).

[25] Fra Bono Nedić: 1887, 54-56

[26] Fra Bono Nedić: 1887, 50-51

pročelju moglo se je izraditi stupićah, polustupićah, arkusah, cvjetova simsovah itd. a to bi crkvi odmah ljepši dalo pogled. Nu kad bi bilo do toga, to mu bi se i kasnije moglo pomoći. Dalje. Naši prozori crkveni, prekomjerno su široki a to je baš daleko od današnjeg ukusa, pa ni prozori nemaju oko sebe nikakvog ornata.,...«[27]

Nedugo nakon svog preuzimanja dužnosti u Tolisi 1861., fra Martin Nedić je odlučio da preduzme aktivnosti za izgradnju i samostanske zgrade[28]. Uprava samostana u Kraljevoj Sutjesci, od koje je bio zatražio pomoć i finansijsku potporu, nije podržala njegovu ideju. Zbog toga je on sam započeo i završio gradnju sjeverne strane toliškog samostana, te je, 12. januara 1876., iz Rima dobio Dekret, kojim je dotadašnja rezidencija (godine 1869. u Tolisa je već bila proglašena rezidencijom) i službeno proglašena samostanom.[29]

Crkva je obnovljena 1911. godine prema nacrtima arhitekte Josipa Vancaša[30]. On je u crkvi porušio sve konstrukcije, osim vanjskih zidova. Tada su uklonjeni i postojeći stubovi, a umjesto njih sazidani vitkiji stubovi. Izvedeni su bačvasti svodovi u lađama, a u crkvu je postavljeno pet novih oltara i propovjedaonica.[31]

Godine 1896. nabavljene su orgulje (13 registara) iz crkve Sv. Petra i Pavla u Osijeku. Njih je izgradio Caspar Fischer u Apatinu oko 1800. godine. Križni put je izradio nepoznati slikar 1764. god., a za Tolisu su nabavljene 1827. godine.

U toku rata 1992-1995, samostan i crkva u Tolisi su oštećeni gelerima granata.

Tenkovska granata ispaljena 22.6.1992. direktno je pogodila crkvu u zid iznad sakristije i prouzrokovala veću štetu: polomljena su stakla, oštećena fasada i razoren je bio krov nad sakristijom, na južnoj strani crkve.

Po broju vjernika, danas je u Vrhbosanskoj nadbiskupiji (u 2005. godini u Vrhbosanskoj nadbiskupiji je živjelo ukupno 213.590 katolika) na prvom mjestu župa

---

[27] Fra Bono Nedić: 1887, 52-53

[28] tj. «*seminaar za klerikah u Tolisi*», kako u navedenom djelu piše fra Bono Nedić

[29] Fra Bono Nedić: 1887, 62-63

[30] Josip pl. Vancaš, arhitekt (rođen 22. marta 1859. godine u Šopronju, Mađarska, umro 15. decembra 1932. godine u Zagrebu, Hrvatska). Završio Visoku tehničku školu, Odsjek arhitekture u Beču 1881. godine, a od 1882. do 1884. godine studirao arhitekturu kod prof. Schmidta na Akademiji likovnih umjetnosti u Beču. Najprije je radio u ateljeu Fellmera i Schimdta. U Sarajevo je došao prvi put 1893. godine, a od 1894. godine se nastanio u Sarajevu. Od 1890. godine je djelovao kao civilni arhitekt. U Sarajevu je razvio veliku djelatnost, gradio u historicizmu-historijskim slogovima, a kasnije u stilu secesije. Od 1908. godine tragao za *bosanskim slogom*. U dugogodišnjoj graditeljskoj karijeri, projektirao je 70 crkava i općinskih zgrada, deset zavoda i škola, šest kafana i hotela, deset banaka, stotinu i dvije najamne i privatne kuće, šest fabrika i sedam oltara i enterijera, deset pregradnja i adaptacija, ukupno je izradio oko 240 nacrta, od kojih je većina izvedena. Učestvovao je sa svojim radovima na izložbama u Parizu, Beču i Budimpešti za koje je odlikovan. Do 1922. godine je živio u Sarajevu. Uviđajući vrijednosti narodnog graditeljstva u cjelini, i podržan u tome od nekoliko arhitekata i inženjera, iznio je u Bosanskom saboru 1911. godine Rezoluciju o zaštiti spomenika kulture, njihovoj evidenciji, snimanju, čuvanju i povlasticama za gradnju u *bosanskom slogu* (Krzović, Ibrahim, Arhitektura Bosne i Hercegovine 1878-1918, Umjetnička galerija BiH, 1987, str.253).

[31] Detaljnije o ovim intervencijama je napisano u tački *4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, te podaci o izvršenim intervencijama*

Tolisa iz Bosanske Posavine sa 12.112 vjernika, a u još svega 9 župa Vrhbosanske nadbiskupije ima više od 4.000 vjernika.[32]

Za vrijeme svetkovine Uznesenja Blažene Djevice Marije, u crkvi i u samostanskom dvorištu okupi se preko 5.000 vjernika iz mnogih okolnih sela i nekoliko župa. U tolišku crkvu u velikom broju dolaze žitelji toliške župe, koju danas sačinjavaju sljedeća naselja Tolise, Dunje Mahale, Kostrča, Orašja, Dusina, Ugljare i Matića.[33]

2. Opis dobra

Graditeljska cjelina se, u građevinskom smislu, sastoji iz crkve gabaritnih mjera cca 25,60 x 56 metara (širina x dužina), stare samostanske zgrade gabaritnih mjera cca 43 x 8,20 metra, te nove samostanske zgrade gabarita 13,80 x 35,50 m. Crkva, stara i nova samostanska zgrada su međusobno spojene »toplom vezom«. Jugozapadno od nove samostanske zgrade se nalaze ekonomski objekti.

Cijeli kompleks je izrađen na ravnom terenu. Kompleks ima dva kolska pristupa sa sjeverozapadne strane, sa asfaltnog puta Bok-Tolisa.

Objekat crkve

Crkva je situirana sjeverno od stare samostanske zgrade sa kojom je fizički spojena u nivou prizemne i spratne etaže samostanske zgrade.

Uzdužna osovina crkve je orijentisana po pravcu azimuta zapad-istok, sa otklonom ugla pravca uzdužne osovine crkve od cca 14 stepeni[34] prema sjeveru. Objekat crkve pripada tipu trobrodnih bazilika.

Kroz troja ulazna vrata (hrastova; dvokrilna sa polukružnim završecima; vanjska zidarska širina otvora cca 190 cm) postavljenim u prizemlju zapadnog zida crkve, ulazi se u vestibul (dimenzija »svijetlih mjera« cca 4,82 x 17,22 m) i pristupa se središnjem brodu dimenzija 9,22 x 37,96 m (širina x dužina) podijeljenom u pet traveja (tlocrtna dimenzija traveja iznosi 7,82 x 6,60 m).

Iznad vestibula je horska galerija (kota poda horske galerije je +4,34 m[35]) dimenzija cca 3,20 x 14,12 m, na kojoj se nalaze orgulje. Galerija se oslanja na dva stupa (originalni masivni stupovi crkve iz 1864.-1873. godine - koji su zadržani u nepromijenjenim dimenzijama) dimenzija cca 1,35 x 1,35 m (ojačanih sa pilastrima), dok se preostali dio konstrukcije oslanja na 8 stubova dimenzija 90 x 90 cm (ojačanih pilastrima 15 x 90 cm, postavljenim sa svake strane stubova).

Lijevo i desno od glavnog broda crkve, su bočni brodovi širine cca 3,10 metara.

Centalnim prolazom, između drvenih klupa postavljenim u glavnom brodu, pristupa se presbiterijumu, tj. svetištu, koje ima apsidu sa polukružnim završetkom

---

[32] Vrbić, Brane: *Upozoravajuće brojke*, Komentar dana 14.3.2006, Hrvatski Katolički Radio, Hrvatska biskupska konferencija, Zagreb

[33] Karaula, Marijan: *Mjesto jubilarnog oprosta: Župna crkva u Tolisi*, Ljudi i krajevi, Reportaže o nekim župnim zajednicama i značajnim vjerskim slavljima, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2002, 302

[34] Prema Kopiji katastarskog plana, Br. plana 19, 20, 21, 22; Razmjera 1:2500, katastarske parcele br.: 5109, 5110, 5112, 5113, 5114, 5115, K.O. Tolisa, Kopiju katastarskog plana je 31.10.2006. godine izdala Služba prostornog uređenja i imovonsko-pravnih poslova Općine Orašje, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

[35] za referentnu kotu +/- 0,00 uzeta je kota poda crkve u prizemlju (op. E. Softić)

(9,22 x 12,31 m/ širina x dubina). Južno od svetišta ulazi se u sakristiju (5,26 x 8,10 m/ širina x dubina), iznad koje je oratorijum.

Ukupna dužina crkve, mjerena iznutra, u uzdužnoj osovini crkve, iznosi cca 55,04 m, dok ukupna širina brodova, mjerena iznutra, u poprečnoj osovini crkve, iznosi 17,22 m.

Tavanica crkve je zasvedena armirano-betonska ljuskasta konstrukcija debljine 8 cm, koja je podgledu[36] izvedena u formi bačvastih svodova. Visina svodova u enterijeru, mjerena od kote poda do najviše tačke svoda, iznosi: kod srednjeg broda cca +14,13 m, u apsidi cca +12,84 m, a kod bočnih brodova cca +10,97 m.

Unutrašnjost crkve je osvijetljena preko prozora sa polukružnim završetkom, vanjske zidarske mjere otvora cca 1,85 x 3,66 m postavljenih: u zidovima bočnih lađa; četiri prozora postavljenih u zidovima apside na istočnoj strani; te tri prozora postavljenih u zapadnom zidu crkve, iznad nivoa horske galerije.

Zidovi su izvedeni od cigle, a debljine zidova su sljedeće: spoljašnjih zidova crkve cca 150 cm, apside od cca 130 cm, zidova sakristija i oratorijuma cca 92 cm, te krajnjeg južnog zida od cca 83 cm.

Krovna konstrukcija je drvena, a iznad brodova crkve, primijenjen je sistem krovnih vezača dvostrukih krovnih stolica ukliještenih sa po dva para kliješta. Krovni vezači su postavljeni na međurazmacima od cca 4 m. Kao krovni pokrov primijenjen je bakarni lim.

Crkva ima dva zvonika čija ukupne visina iznosi 56 metara, urađeni su od cigle i imaju kvadratičnu tlocrtnu osnovu (gabarita cca 5,25 x 5,25 m), a debljina zidova u prizemlju crkvenog zvonika, u nivou galerijske etaže crkve, je cca 158 cm.

Crkva ima tri zvona: jedno nabavljeno 1923. (550 kg), a druga dva 1937. (250 i 1050 kg).

Ulazna fasada crkve je raščlanjene horizontalnim profilisanim vijencima postavljenim u nivou: podnožja prozora galerije, krovnih vijenaca bočnih brodova crkve, kao i završetka zapadnog, frontalnog zida crkve tj. njegovog spoja sa zvonicima, dok je vertikalno raščlanjenje zidnih površina zapadne fasade ostvareno plitkim pilastrima. U dijelu srednje lađe, zapadni zid crkve je izveden sa timpanonskim završetkom.

Krovovi zvonika izvedeni su u formi lukovica baroknih formi, zidovi zvonika naglašeni su ugaonim pilastima, a krune zidova zvonika imaju profilisane timpanonske završetke. Zvonici imaju po četiri prozora sa polukružnim završecima, a svaki prozor je naglašen plitkim pilastima i arhivoltama.

Stara samostanska zgrada podignuta 1923. godine, ima prizemnu etažu, te dva sprata. Stari samostan se, svojom zapadnom fasadom, frontalno nadovezuje na zapadnu fasadu crkve. Prema nacrtima iz 1923.[37], dužina objekta je iznosila cca 36 m, širina cca 7,86 m. U središnjem dijelu objekta je, na istočnoj strani objekta izveden rizalit dimenzija cca 0,60 x 8,40 m, a na zapadnoj strani istak dimenzija cca 4,20 x 8,40 m. U središnjem dijelu zapadnog istaka samostanske zgrade je smješteno trokrako stepenište, a sjeverno i južno od njega nalaze se sanitarni čvorovi. Objekat je projektovan i izveden monolitno, od opeke, sa nosivim zidovima postavljenim u podužnom pravcu, a u konstruktivnom pogledu, zgrada je izvedena

[36] Termin iz deskriptivne geometrije: horizontalna projekcija tavanice ili svoda prostorije koju opservira oko posmatrača koji se nalazi na nivou poda prostorije (op. E. Softić).

[37] **Crteži starog samostana**. *Novogradnja samostana i župnog ureda u Tolisi, Tuzla, 31. marta 1923., Florian Strauss, građevno poduzeće Tuzla* (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

kao 1 ½ traktna: glavni trakt, sa razmacima nosivih zidova (debljina zidova cca 60 cm) od cca 4,70 m, nalazi se na istočnoj strani objekta, dok su u ½ trakta (sa razmacima nosivih zidova od cca 1,67 m) na zapadnoj strani smještene horizontalne hodničke komunikacije. Spratne visine etaža su cca 3,15 m. U istočnom traktu su, projektom iz 1923. godine, predviđeni sljedeći sadržaji:

- u prizemnoj etaži - soba za bolesnike sa kupatilom, župni ured, trpezarija, kuhinja sa ostavom, dvije sobe za osoblje,
- na 1. spratu – sobe i kancelarije,
- na 2. spratu – sobe, te arhiv i biblioteka.

Samostan je bio, povezan »toplom vezom« sa crkvom u nivou prizemlja i etaže 1. sprata. Ta pasarela, dužine cca 6,60 m, je izvedena kao produžetak samostanskog hodnika.

Na fotografiji samostanskog kompleksa (snimljenoj prije 1935)[38], upoređujući izgled stare samostanske zgrade sa nacrtima, evidentno je da je objekat stare samostanske zgrade bio izveden prema projektu iz 1923. zajedno sa projektovanom »toplom vezom« crkve i samostana. U periodu između 1935. i sedamdesetih godina 20. vijeka[39], u dijelu gdje se nalazila pasarela, izvršena je dogradnja samostana tj. proširivanje njegovog istočnog samostanskog trakta na sjevernu stranu u dužini od cca 6,60 m, a identično proširenje je urađeno i na južnom dijelu stare samostanske zgrade.

Nakon izgradnje nove samostanske zgrade osamdesetih godina 20. vijeka, ukazala se potreba za adaptaciju stare samostanske zgrade i prenamjenu njenih prostora.

U septembru 2006. godine, prilikom sprovođenja terenskih aktivnosti na pripremi prijedloga o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom, izvršen je i uvid u građevinske radove adaptacije stare samostanske zgrade. Radovi su još u toku, a izvode se prema Projektu »Vrata Bosne«: Idejni programski projekat je urađen 1999., a razrade projekta su uslijedile 2004. i 2005. godine po nacrtima arhitekte Nade Džankić i statičkom proračunu Željka Curića iz Zagreba.

Ovim projektom manji dio stare samostanske zgrade se adaptira za potrebe stanovanja, a veći dio za izlaganje muzejskih zbirki toliškog samostana.

Radi spajanje prostorija u prizemlju, kao i na spratovima, na pojedinim pozicijama, su srušeni pregradni zidovi od cigle. S ciqem spajanja pojedinih prostorija (prvenstveno se odnosi na prostor budućeg muzeja na 1. i 2. spratu) projektnim rješenjem je predviđeno probijanje otvora u zidovima prostorija. Radi promjene dispozicionog rješenja, otvori nekih vrata, koja su vodila iz hodnika u prostorije istočnog trakta se zazidavaju, a na nekim mjestima se postavljanju novi otvori. Nosači iznad novih otvora

[38] fotografija šireg lokaliteta samostana, stanje prije 1935. godine (prije proširivanja nekadašnjeg ekonomskog objekta koji je bio izgrađen južno od stare samostanske zgrade, a koje se desilo 1935-napomena E. Softić)

[39] Naime, u samostanskoj arhivi, postoje nacrti za adaptaciju stare samostanske zgrade: tlocrt 1. i 2. sprata. Ovi crteži su bez pečata firme, odnosno potpisa autora potpisa, a nisu niti datirani. Ipak, s obzirom da radovi sanacije stare samostanske zgrade prema tom projektu nikada nisu realizirani (Naime, tim projektom je predviđeno adaptiranje prostorija 1. i 2. sprata istočnog samostanskog trakta u apartmane za redovnike. Dakle tim projektnim rješenjem, na 1. i 2. spratu stare samostanske zgrade se zadržava funkcija stanovanja), a da su aktivnosti za izgradnju nove samostanske zgrade započete početkom 80-tih godina 20. vijeka, izrada ovog projekta se može datirati u 70-te godine 20. vijeka. Na tim crtežima je evidentno da je pomenuta dogradnja samostana na njegovoj sjevernoj strani, već bila realizirana (op. E. Softić).

predviđeni su od čelićnih valjanih UNP[40] profila. Zidovi u prizemnoj etaži kroz koje su probijeni veći otvori (jedan otvor ima dimezije 4,70 x 2.50 m, a drugi 3,10 x 2,50 m), su pregradni, širine 30 cm u prizemlju, a na spratovima se sužavaju na 15 cm.

U funkcionalnom smislu, ovim projektom, objekat se dijeli na: muzejski dio sa depoima, stambeni dio, župski ured, i servisni dio:

- U prizemlju je predviđena sala za povremene postavke i predavanja - 95 mjesta, kancelarije, župni ured, sanitarije za posjetioce i servisni dio. Kroz glavni ulaz prelazeći preko jednog stepenišnog kraka ulazi se u salu za povremene postavke i predavanja. U dijelu objekta prema novom samostanu predviđen je servisni dio, a dio lijevo od ulaznog stepeništa, predviđen je za kancelarije i župni ured. Hodnikom prizemlja povezana je crkva i novi dio samostana.
- Na 1. spratu se iz stepenišnog hola ulazi se u muzej - četiri prostorije su međusobno povezane kliznim vratima. Iz muzeja se ulazi u biblioteku, salu iznad sakristije i kor crkve. Ulaz u biblioteku je omogućen i preko pomoćnog stepeništa iz prizemlja crkve. Stambeni dio - apartmani, je u desnom dijelu etaže. Veza između novog dijela objekta i kora crkve predviđena je samo za osoblje samostana.
- Na 2. spratu se iz stepenišnog dijela hola ulazi se u tri sale muzeja. Lijevi dio hodnika je predviđen kao izložbeni prostor. Stambeni dio - apartmani predviđeni su u desnom dijelu etaže.
- Tavanski prostor se transformiše u jedinstveni potkrovni prostor za muzejske potrebe površine 210 m^2. Pristup je omogućen preko glavnog stepeništa.

U cijelom objektu predviđene su sljedeće vrste podova:
- mermer: stepenišni hol u sve tri etaže, hodnici u prizemlju, župni ured i kancelarija u prizemlju, kao i u sali za predavanja,
- brodski pod: kancelarije u drugoj etaži, izložbenim salama na prvoj i drugoj etaži, hodnici na prvoj i drugoj etaži, biblioteci i u apartmanima,
- keramičke pločice: sanitarije, servisni dio i depoi.

Nova samostanska zgrada: njena izgradnja je započeta 1986., a trajala je nekoliko narednih godina. Zgrada ima prizemlje, dva sprata i podrum ispod cijelog objekta. Sagrađena je u produžetku, južno od stare samostanske zgrade i sa njom spojena »toplom vezom« je u nivou prizemlja i prvog sprata. Dužom osovinom orijentisana je u pravcu sjeverozapad - jugoistok. Glavni ulaz i pristup objektu je sa njegove sjeveroistočne strane. Objekat ima sljedeće funkcionalne cjeline:

- Prizemlje: Ulazni dio sa vjetrobranom, holom sa prijemnom kancelarijom i stepeništem koje vodi na spratove. Iz ulaznog hola, u nivou prizemlja, vodi »topla veza« u staru samostansku zgradu. Osnovni sadržaj prizemnog dijela čine zajednički dnevni boravak, terasa i trpezarija za fratre i četiri odvojene sobe u desnom krilu objekta. U prizemlju su i prostori kuhinje za samostalno spremanje većeg broja obroka sa pomoćnim prostorom za rashladne uređaje, magacin za robu, trpezarija za osoblje - ekonomski ulaz.
- Podrum: U većem dijelu podrumskog prostora smješten je pogon kotlovnice na ugalj sa 2 kotla i ugljarom za 3 mjesečne zalihe uglja. U sastavu kotlovnice

[40] Zbog lakšeg izvođenja, kao nosači iznad novih otvora, upotrebljena su po dva čelična valjana UNP profila (C0361), postavljena na razmaku od 1,10 m odnosno 0.90 m, koji su međusobno povezani čeličnim pločicama debljine 8, a širine 80 mm.

je i radionica za kotlovničara sa mokrim čvorom, prostorom za odvoz i gašenje šljake. U ovom dijelu su i jednokrake stepenice kojima se iz prostora za odvoz šljake može izaći na teran. U podrumskom dijelu je smješteno i niz ostava i magazina za potrebe ekonomskog dijela domaćinstva kao i vešernica.

- I sprat: Iz centralnog hola na spratu lijevo i desno hodnikom se pristupa u sobe i apartmane. Iz ovog hola također je direktan pristup u stan gvardijana kao i pristup u manju zajedničku kapelu.
- II sprat: Ovaj dio objekta u svom sadržaju ima isključivo smještajne kapacitete tj. sobe i apartmane. U prostoru dvokrakog stepeništa u desnom krilu objekta nalazi se i okno za izlaz u tavanski prostor ispod dvovodnog krova.

Osnov konstrukcije čini skeletni armiranobetonski sistem u kombinaciji sa međuspratnom armiranobetonskom pločom debljine 16 cm.

Svi podovi u podrumskom dijelu, urađeni su od podne keramike, izuzev ugljare (zaribani beton), podne površine stepenišnog prostora su u kamenu, kao i ulaz i ulazni hol sa internim hodnikom, dok je u sobama postavljen itison.

Podovi na spratovima u sobama su od itisona, u sanitarijama od podne keramike, a u holovima i kapeli od kamena. Pod »tople veze« na I spratu također je od kamena.

Većina prozora na objektu su drveni, tipa krilo na krilo, sa termopan ostakljenjem, dok je dio prozora na fasadi (zabatima) urađen kao kombinacija fiksnog dijela od luksfer prizmi i prozorskih okana. Izvjestan broj pozicija bravarije, na ulaznoj partiji objekta, je od eloksiranog aluminijskog lima sa »termopan« staklom.

Fasadni zidovi su urađeni kao kompozitni sendvič zid: blokovi od siporeksa+termoizolacija+vazdušni ventilirajući sloj+završna obloga od fasadne silikatne cigle.

Krov je dvovodni sa pokrovom od falcovanog crijepa, odvodnja je riješena horizontalnim i vertikalnim olucima od pocinčanog lima.

Ekonomski objekti: Nakon 1935., izgrađena su tri ekonomska objekta (staje i hambari za žito i kukuruz), gabaritnih dimenzija: cca 6 x 30 m, 7 x 20 m i 7 x 32 m. U situacionom pogledu navedena tri objekta razmještena su u obliku slova »U«, a nalaze se jugozapadno od nove samostanske zgrade.

Objekti su izgrađeni od pune cigle, spratnosti prizemlje + sprat, imaju drvene krovne konstrukcije, a dvovodna krovišta su pokrivena biber crijepom. Zidovi spratnih etaža su izvedeni u kombinaciji bondučne konstrukcije i drvenih rešetkastih[41] pregradnih stijenki.

Između ekonomskih objekata pozicioniranih na istoku, odnosno zapadu i onog na jugu, interpolirani su garaže: prizemni objekti izgrađeni od blokova cigle, pokriveni jednostrešnim krovovima.

U požaru koji je izbio 2006. godine, potpuno je izgorio južni ekonomski objekat.

POKRETNO NASLJEĐE

[41] rešetke omogućavaju prirodan proces prosušivanja kukuruza koji se skladištio na spratnim etažama (op. E. Softić)

Nakon izgradnje crkve započelo je njeno unutrašnje uređenje. U brodu crkve, »jedan metar odmaknut od zida, bio je smješten veliki oltar, a ostalih pet oltara su bili poredani po pobočnim lađama«. (*Oršolić, 2002., 210*) Dva oltara, izrađena od gipsa, su bila dar biskupa Strossmayera. Prije toga su bili postavljeni u staroj đakovačkoj katedrali. Glavni i jedan sporedni oltar bili su rad Ivana Tordinca iz Đakova. (*Oršolić, 2002., 210*)

Također, biskup Strossmayer je 1882. godine toliškoj crkvi poklonio Rendićevo[42] Raspeće. Godine 1895. crkva je dobila orgulje koje su i danas u upotrebi.

Tokom obnove crkve u periodu od 1911. do 1912. godine izvedeno je njeno oslikavanje. Zidne slike je uradio Antun Huber. Brod crkve, koji je lukovima razdijeljen na pet polubačvastih svodova, oslikan je sa 20 velikih medaljona u kojima su predstavljeni različiti svetitelji. (*Oršolić, 2002., 212*)

U isto vrijeme u crkvu je stavljeno pet oltara; glavni posvećen Blaženoj Djevici Mariji na nebo uznesenoj, dva bočna posvećena sv. Anti i sv. Franji, te pobočni, posvećen sv. Josipu i Srcu Isusovom. Također, crkva je dobila propovijedaonicu, četiri ispovjedaonice i klupe. Orgulje su ponovno obojene. (*Oršolić, 2002., 212*)

Godine 1917. crkvu je zahvatio požar, tako da su sve zidne slike i oltari potamnili. Tom prilikom je u požaru izgorio glavni oltar. Nakon pet godina, Josip Pallerini iz Vinkovaca je slike očistio i obnovio, te prebojio oltare. Orgulje su popravljene 1930. godine. Isti slikar je naslikao novi Križni put koji je blagoslovljen 1931. godine. Iste godine u crkvu je unešen novi oltar, rad franjevačkog brata laika iz Zagreba, fra Elekta Maruzzia[43]. (*Oršolić, 2002., 212*)

Tokom obnove crkve 1980. godine crkva je dobila četiri nove ispovjedaonice i obnovljene su zidne slike. Tom prilikom su obnovljeni pomoćni oltari posvećeni sv. Anti i sv. Franji, te vanjski izgled orgulja. (*Oršolić, 2002., 226, arhiv samostana Tolisa*)

Danas se u crkvi mogu vidjeti sljedeći svetitelji predstavljeni na zidnim slikama:

U oltaru, na svodu je naslikano Sveto Trojstvo i Blažena Djevica Marija na nebo uznesena, te sv. Petar, sv. Pavle i Navještenje ispod predstave sv. Pavla.

Na južnom zidu, posmatrano u pravcu Z→J predstavljeni su:

1. sv. Elizabeta
2. Prečisto Srce Marijino
3. sv. Ljudevit
4. sv. Ana
5. sv. Jovan Kapistran
6. sv. Anto Padovanski
7. sv. Janja djevica
8. sv. Jakov Markijski
9. sv. Kata mučenica
10. sv. Marko evangelista

[42] Skulptor Ivan Rendić (1849. do 1932. godine). Raspeće je nastalo u vrijeme boravka skulptora u Zagrebu u periodu od 1877. do 1880. godine. Tada je izvodio neke radove za katedralu u Đakovu, između ostalog i reljef «Kristove muke», pa vjerovatno i ovo Raspeće. (*Oršolić, 2002., 228*)

[43] Govoreći o oltaru M. Oršolić kaže: «Gradio ga je franjevački brat laik Eelekto Maruzzi iz Zagreba, u vrijeme gvardijanstva fra Ante Lapadinića. Zastupljena je ornamentika u rimskom slogu, sa simetričnim vijugama. Usred zlatnine, cvjetova, vitica, zlatnih čipki, kao u zlatnom oblaku, diže se u nebesa sv Bogorodica. Tabernakul (svetohranilište) je umanjeni portal prastarih hrvatskih crkava u Dalmaciji.» (*Oršolić, 2002., 228*)

11. sv. Martin biskup
12. sv. Jovan evangelist
13. sv. Grgur Veliki
14. sv. Ivan Krstitelj
15. sv. Magdalena pokornica
16. sv. Rok trećoredac
17. sv. Kata bosanska kraljica
18. sv. Blaž biskup
19. sv. Šimun Filipović
20. sv. Lovro mučenik
21. sv. Cecilija

Na sjevernom zidu, posmatrano u pravcu Z→J predstavljeni su:

1. Presveto Srce Isusovo
2. sv. Klara
3. sv. Josip
4. sv. Mihovil arhanđel
5. sv. Franjo Asiški
6. sv. Didak
7. sv. Bono naučitelj
8. sv. Margarita pokornica
9. sv. Mato evangelista
10. sv. Ruža Viler
11. sv. Luka evangelista
12. sv. Ljudevit biskup
13. sv. Ilija prorok
14. sv. Anto pustinjak
15. sv. Juraj mučenik
16. sv. Lucija mučenica
17. sv. Nikola biskup
18. sv. Jelena križarica
19. sv. Stjepan mučenik
20. sv. Paškal Bajlon
21. sv. David kralj

Na luku ispred oltara stoji natpis pisan velikim štampanim slovima: Ovdje je kuća božija i vrata nebeska, a na luku ispod hora: Pjevajte Bogu našemu, pjevajte: pjevajte kralju našemu, pjevajte!

Prikupljanje umjetničkog i kulturnog nasljeđa u samostanu datira od osnivanja kapelanije 1874. godine, odnosno župe 1802. godine. Sveštenstvo je prikupljalo knjige, crkveno ruho, predmete kućne radinosti, slike i druge značajne predmete koje su potom pohranjivali u zajednički fundus. Fundus je vremenom rastao, tako da se danas u njemu mogu izdvojiti sljedeće zbirke:

1. zbirka slika,
2. arheološka zbirka,
3. etnografska zbirka,
4. prirodoslovna zbirka,

5. numizmatička zbirka,
6. zbirka crkvenog ruha
7. biblioteka. (*Miličić, 2002., 240*)

Međutim, zbirke nisu muzeološki sređene i samostan ne posjeduje popise predmeta unutar pojedinih zbirki. Također, ne postoji sređen prostor u kojem bi se predmeti mogli izložiti i prezentovati javnosti.

Knjige u biblioteci su složene u police i postoji njihov popis u inventarnim knjigama, međutim smještene su u neuslovnu prostoriju.

U istoj prostoriji u kojoj su knjige, smješten je arheološki materijal bez inventarnih brojeva, kao i mjesta i vremena kada je predmet pronađen. Također, tu su smještene vitrine sa izloženim kovanicama iz numizmatičke zbirke, kao i numizmatički albumi. Međutim, novčići nisu kataloški obrađeni, niti postoji ikakva informacija gdje je koji pronađen i kada je donesen u samostan.

Zbirka slika takođe nije izložena. Smještena je u dvije prostorije – gvardinarijat i pomoćnu prostoriju u kojoj je i kolekcija crkvenog ruha. Može se podijeliti na zbirku starijih radova, te zbirku novijih radova, koja nije predmet odluke, a koja nastaje u samostanu od osnivanja slikarske kolonije od 2001. godine.

ZBIRKA SLIKA

1. PORTRET FRA AUGUSTINA MILETIĆA

Autor: nepoznato
Tehnika: ulje na platnu
Dimenzije: 69,5 x 54,5 cm
Vrijeme nastanka: početak XIX vijeka
Signatura: bez signature
Opis: »Na tamnoj podlozi prikazano je poprsje sredovječnog muškarca odjevenog u tamnosmeđi franjevački habit. Na glavi mu je infula sa dva vrha, na ruci prsten, na prsima križ – znakovi biskupske vlasti. Portretisani je šaku lijeve ruke položio preko zatvorene knjige na stolu. Pri dnu platna, po dužini, proteže se bijelo polje na kome je u tri reda izveden sada već znatno oštećen natpis.
Slika predstavlja kvalitetan umjetnički rad, za sada još nepoznatog autora.
Iz raspoloživih arhivskih podataka može se razaznati da se među pet slika koje je decembra 1874. godine biskup Strossmayer stavio na raspolaganje fra Martinu Nediću nalazi i dva portreta bosanskih biskupa.« (*Tihić, 1984., 101*)

2. SVETI JERONIM

Autor: nepoznato
Tehnika: ulje na platnu
Dimenzije: 69 x 54,5 cm
Vrijeme nastanka: početak XIX vijeka
Signatura: bez signature
Opis: »Na smeđezelenoj pozadini prikazana je dopojasna figura starca bez odjeće. Svetitelj sjedi i u rukama ispred sebe drži ljudsku lobanju. Karakteristika ovdje primijenjenog postupka su pojedine jakom svjetlom naglašene partije tijela, rame, čelo, dio brade, dok neke druge površine, šake, dio prsa, imaju naglašeno topao inkarnat sa dosta crvene i smeđe boje.
Tihić navodi da su dimenzije ove slike identične sa prethodnim portretom biskupa Miletića, te izvodi pretpostavku da su obje nastale za istog naručioca u istoj

radionici i u isto vrijeme, tj. početkom XIX vijeka. Kao i prethodna slika i ova je u samostan došla u isto vrijeme i od istog darovatelja.« (*Tihić, 1984., 101-102*)

3. STIGMATIZACIJA SVETOG FRANJE

Autor: nepoznato
Tehnika: ulje na platnu
Dimenzije: 68,5 x 55,5 cm
Vrijeme nastanka: početak XIX vijeka
Signatura: bez signature
Opis: »Na tamnoj pozadini, do ispod pasa prikazan je sredoviječan čovijek u franjevačkom habitu s tonzurom na tjemenu glave. Ispred tamnog, masivnog stuba, koji zatvara krajnji dio slike desno po visini, na svijetlom, žutom obasjanom djeliću neba, koji ujedno čini i pozadinu svetiteljeve glave, pojavljuje se u minijaturnom obliku raspeti Krist prema kojem je svetitelj usmjerio pogled i pokazjue mu rane na rukama.
Slikarski postupak ima dosta sličnosti sa onim koji je primijenjen na slici sv. Jeronima. Pored tog, gotovo identične njegove dimenzije sa dva prethodno opisana platna upućuju na mogućnost njihova istovremena nastanka i na istom mjestu, s tim što stigmatizacija djeluje svježije i novije.
Međutim, slika se ne nalazi među slikama koje je Strossmayer poklonio fra Martinu Nediću u decembru 1874. godine, nego stoji u »Bilježištu Milostinje oltarske – dohodak« da je »fra Ilija Oršolić u mjesecu oktobru 1852. godine nabavio oltar i sliku sv. Franje za 210 forinti. Međutim, nije moguće ustanoviti da li se radi upravo o ovoj ili nekoj drugoj slici«. (*Tihić, 1984., 102*)

4. MADONA SA KRISTOM I

Autor: nepoznati italijanski majstor
Tehnika: ulje na platnu
Dimenzije: 106 x 79,5 cm
Vrijeme nastanka: druga polovina XVIII vijeka
Signatura: bez signature
Opis: »U enterijeru, ispred tamne zavijese sjedi Bogorodica odjevena u blijedocrvenu haljinu dugih rukava i plavičastosivi ogrtač. U naručju desne ruke drži malog nagog Krista preko čijih je bedara prebačena sivoplavičasta tkanina. Predstavljeni lik Bogorodice odaje ženu aristokratskog porijekla, blijedog tena, sa tek ponešto rumenila na obrazima i iznad očnih kapaka. Pogled joj je usmjeren prema zemlji. Oko glave joj je oreol.
Slika predstavlja kvalitetan rad nepoznatog stvaraoca. Vjerovatno je nastala u Italiji (Venecija) u drugoj polovini XVIII vijeka.« (*Tihić, 1984., 102*)

5. MADONA SA KRISTOM II

Autor: nepoznati italijanski majstor
Tehnika: ulje na platnu
Dimenzije: 66 x 53 cm
Vrijeme nastanka: druga polovina XVII ili prva polovina XVIII vijeka
Signatura: bez signature
Opis: »Na ljubičastosivoj podlozi prikazana je dopojasna figura Bogorodice sa nagim Kristom u naručju. Odjevena je u crvenu haljinu dugih rukava i plavi, široko razvučen ogrtač.« (*Tihić, 1984., 102*)

6. MADONA SA KRISTOM III

Autor: nepoznati italijanski majstor
Tehnika: ulje na platnu
Dimenzije: 50 x 40 cm
Vrijeme nastanka: druga polovina XVIII vijeka
Signatura: dolje: S. MARIJA DEI BUON CONSIG. GENAZ.
Opis: »Na sivomodroj pozadini dato je poprsje mlade žene koja u naručju lijeve ruke drži malog Krista. Odjevena je u grimiznocrvenu haljinu s polukružnim dekolteom na prsima obrubljenim bijelom čipkom. Preko glave i niz ramena nosi tamnoplavi ogrtač, uz rubove opšiven žutom trakom. Krist je odjeven u crvenu, ali znatno bljeđu haljinu, također ukrašenu bijelom čipkom na okovratniku. Jedna uz drugu, njihove priljubljene glave povezuju blijedožuti, neprekinutom linijom u jednu cjelinu, spojeni polukružni oreoli. Za razliku od Bogorodice koja ima crnu, glavu Krista pokriva kovrdžava smeđa kosa. Zajedničke osobine su im mramornobijeli inkarnat lica i vrata i blago rumenilo obraza.
Pri dnu slike je izveden natpis naveden u signaturi.« (*Tihić, 1984., 102-103*)

7. SVETA BARBARA

Autor: nepoznati italijanski majstor
Tehnika: ulje na platnu
Dimenzije: 92,5 x 72,5 cm
Vrijeme nastanka: druga polovina XVIII vijeka
Signatura: dolje: bez signature
Opis: »Na zelenkastoj osnovi koja postupno na krajevima prelazi u svijetlosmeđu, naprijed u krupnom planu slikarski je interpretiran lik mlade žene koja sjedi, odnosno lebdi nad oblacima. Odjevena je u plavu haljinu sa rukavima optočenim zlatnim nitima, a na prsima je obrubljena bijelom čipkom. Na središnjem, donjem dijelu haljine, ispod čipke je bogat zlatni nakit sa rubinima i drugim dragim kamenjem. Na podlaktici desne ruke joj je narukvica sa tri niza bisera. Zlatni ukras sa dragim kamenjem i biser ukrašavaju i njenu smeđu kosu koja se u dva tanka pramena spušta na oba ramena. Na koljenu lijeve noge svetiteljka pridržava kalež na vrhu kojeg je bijela kugla s iscrtanim simbolima Kristove muke, dršku mača i palminu grančicu. U njenoj pozadini je kula završena kupolom.« (*Tihić, 1984., 103*)

8. SVETA MARIJA, IVAN I ELIZABETA

Autor: nepoznati italijanski majstor
Tehnika: ulje na platnu
Dimenzije: 130 x 84 cm
Vrijeme nastanka: druga polovina XVIII ili prva polovina XIX vijeka
Signatura: dolje: bez signature
Opis: »U šumskom pejzažu, ispred stabla sa velikom krošnjom, u središnjem dijelu slike sjedi sredovječna žena odjevena u sivoplavičastu bluzu dugih rukava i crvenkastu suknju. Preko glave, ramena i na obje strane prsa joj pada ljubičastosiva tkanina. Nasuprot njoj, u živom pokretu i nešto spuštenom položaju, prikazana je mlađa žena u crvenkastoj haljini. Na leđa joj, s glave pada smeđežućkasti šal. Između njih, na plavkastosivoj tkanini leži nago dijete – sv. Ivan Krstitelj. Glave žene okružuju oreoli.« (*Tihić, 1984., 103-104*)

9. SVETI JOSPI SA KRISTOM

Autor: nepoznati italijanski majstor
Tehnika: ulje na platnu
Dimenzije: 130 x 84 cm
Vrijeme nastanka: druga polovina XVIII ili prva polovina XIX vijeka
Signatura: dolje: bez signature
Opis: »U enterijeru sjedi sjedovječan muškarac i u krilu drži malog Krista odjevenog u bjelu odjeću dugih rukava sa ljiljnom u ruci. Svetitelj je odjeven u dugu plavu odjeću i smeđežućkast ogrtač. Uz tamnu zavjesu je anđeo s krunom u desnoj ruci, a na smeđesivom nebu, u lijevom gornjem uglu slike, dvije anđeoske glave.
Slika je slična prethodno opisanoj što upućuje na isto vrijeme nastanka, radionicu i autora.« (*Tihić, 1984., 104*)

10. KRŠTENJE KRISTOVO

Autor: nepoznati italijanski majstor
Tehnika: ulje na platnu
Dimenzije: 108 x 68 cm
Vrijeme nastanka: druga polovina XVIII ili prva polovina XIX vijeka
Signatura: dolje: bez signature
Opis: »U pejzažu sa dosta zelenila i gustih krošnji drveća prikazana je scena krštenja Kristovog. Iznad klečeće nage Kristove figure, preko čijeh je bedara prebačena siva tkanina, stoji sv Ivan Krstitelj. Na Kristovu glavu vodu iz posude sipa anđeo poluspuštenih krila. Scenu gore na sredini posmatra golub – sv Duh.« (*Tihić, 1984., 104*)

11. KRIŽNI PUT (ciklus od četrnaest slika)

Autor: nepoznati italijanski majstor
Tehnika: ulje na platnu
Dimenzije: 48,5 x 63,5 cm
Vrijeme nastanka: vjerovatno XIX vijek
Signatura: dolje: bez signature
Opis: »Scene se nižu ustaljenim redom i interpretirane su na narativan način. Samo na prvoj slici je predstavljeno više likova, da bi nakon toga kompozicija postala preglednija, sa manjim brojem likova koji su obrađeni pojedinačno, u specifičnom položaju ili kretnji.
Za potrebe toliškog samostana, ovaj ciklus slika je nabavio fra Ilija Starčević 1827. godine.« (*Tihić, 1984., 104*)

12. SVETI ANTO[44]

Autor: nepoznato
Tehnika: ulje na platnu
Dimenzije: 42 x 64 cm
Vrijeme nastanka: vjerovatno XIX vijek
Signatura: dolje: bez signature

[44] U bilježnici «Trošak milostinje oltarske» upisan je podatak da je za sliku sv Ante Padovanskog, koja će se nositi na «dan sv Ante u Kostrču misto kipa dosada nošenog», dato 12 groša u decembru 1874. godine. Kako samostan ne posjeduje ni jednu drugu sliku sv Ante, najvjerovatnije je da se podaci odnose na ovu sliku. Međutim, na poleđini slike piše da ju je u martu 1978. godine toliškoj crkvi darivala Amalija Marković iz Brčkog. Tihić pretpostavlja da se slika na neki način našla u porodicu Marković i da su je oni ponovo 1978. godine vratili crkvi. (*Tihić, 1984., 105*)

Opis: »Na neutralnoj pozadini slikarski je interpretirana figura sv. Ante odjevenog u franjevački habit sa pojasom oko struka i buketom ljiljana u visini desnog ramena. Na glavi mu je tonzura.« (*Tihić, 1984., 105*)

13. PORTRET NEPOZNATOG SVETITELJA I

Autor: nepoznati njemački umjetnik
Tehnika: ulje na platnu
Dimenzije: 39 x 32 cm
Vrijeme nastanka: 1816. godine
Signatura: dolje: bez signature
Opis: »U zatvorenom prostoru, na fotelji sa visokim naslonjačem sjedi muškarac ogrnut dugim sivožutim plaštom sa smeđecrvenim resama, koji na dijelu oko vrata i sredini prednje strane ima širi pojas ukrašen sa četiri istokraka križa. Pred njim je okrugao stočić s tintarnicom i zatvorenom knjigom, a pozadi stola, na uzdignutom staklu otvorena knjiga na kojoj je upisan tekst: den 12 Febr. 1816.
U podignutoj desnoj ruci svetitelj (možda sv. Bonaventura) drži ptičje pero, a lijevom, na krilu debelu otvorenu knjigu. Oveća knjiga leži na podu sobe. Svetitelj je predstavljen sa sijedom kosom i bradom i brkovima, blago okrenut u lijevu stranu.
Tihić pretpostavlja na osnovu zapisa na knjizi da je slika nastala na njemačkom govornom području 1816. godine.« (*Tihić, 1984., 105*)

14. PORTRET NEPOZNATOG SVETITELJA II

Autor: nepoznati njemački umjetnik
Tehnika: ulje na platnu
Dimenzije: 39 x 32 cm
Vrijeme nastanka: 1816. godine
Signatura: dolje: bez signature
Opis: »Portret predstavlja pandan prethodno opisanom platnu, s tom razlikom da je ovdje svetitelj predstavljen u obrnutom položaju – blago okrenut u desnu stranu. Svetitelj (možda papa Grgur I iz VII vijeka) je odjeven u sivožutu dugu odjeću, zelenomodri ogrtač i šal. Na glavi mu je visoka smeđecrvena tijara s križem na vrhu, na krilu otvorena knjiga sa notnim sistemom, a u podignutoj šaci pero. Lijevo je stol sa tintarnicom i perom, na naslonjač je položen masivan papski križ sa tri horizontalna kraka nejednake dužine. Ispod križa je otvorena sveska sa ucrtanim linijama za note.« (*Tihić, 1984., 105*)

15. PORTRET NEPOZANTE SVETITELJKE

Autor: nepoznati njemački umjetnik
Tehnika: ulje na platnu
Dimenzije: 47 x 37 cm
Vrijeme nastanka: XIX vijek
Signatura: d.d.u. Schedhauer N. (ili: Schadhawer N)
Opis: »Na neutralnoj pozadini, širom tamnijom konturom upisana je velika crvenkasto obojena ovalna površina na kojoj je slikarski interpretirano poprsje mlađe svetiteljke izduženog i mršavog lica sa pogledom uprtim prema nebu. Odjevena je u zelenu haljinu preko koje je zelenomodar ogrtač dugih rukava i sivi šal.« (*Tihić, 1984., 105*)

16. PORTRET FRA ILIJE STARČEVIĆA

Autor: nepoznato
Tehnika: ulje na platnu
Dimenzije: 67 x 46 cm
Vrijeme nastanka: oko 1830. godine
Signatura: bez signature
Opis: »Na plavkastosivoj pozadini prikazano je poprsje sredovječnog muškarca odjevenog u ljubičastu bluzu i mrki koporan u otvoru kojega se vidi široki crveni pojas. Na glavi mu je crvena kapica ispod koje na čelo padaju kratki pramenovi kose. Nad usnama su mu dugi tamni brkovi.
Po Tihiću slika je nastala do 1830. godine.« (*Tihić, 1984., 105*)

17. SVETI ILIJA

Autor: nepoznati talijanski majstor
Tehnika: ulje na platnu
Dimenzije: 169 x 109 cm
Vrijeme nastanka: XVIII vijek
Signatura: bez signature
Opis: »U pejzažu, naprijed stoji krupna figura svetitelja odjevenog u zelenožuti ogrtač sa blijedoljubičastom postavom. Sa šakom uzdignutom poviše glave i očima uprtim prema nebu, svetitelj izgovara: clamate voce maiori. Dolje, u pejzažu nižu se scene iz svetiteljevog života. Na brijegu lijevo je naslikan postament na kojem je figura đavola s rogovima na glavi i dugim trozubom u lijevoj ruci.« (*Tihić, 1984., 106*)

18. KRUNISANJE MARIJINO

Autor: nepoznati italijanski majstor
Tehnika: ulje na drvetu
Dimenzije: 82 x 122 cm
Vrijeme nastanka: druga polovina XIX vijeka
Signatura: d.d.u. P.B. Roma
Opis: »Na poleđini azurnoplavog neba posutog rijetkim zlatnim zvijezdama, naslikana je sunčeva polulopta na kojoj je prikazana scena Krunisanja Marijinog. U užem vanjskom polukrugu je devet anđeoskih glavica s krilima, a gore pri vrhu golub – sv. Duh raširenih krila. Ispod njega dva anđela pridržavaju krunu s križem nad glavom Marijinom. Bogorodica je prikazana u stojećem položaju sa rukama postavljenim u stav molitve i sa pogledom uprtim prema kruni. Oko glave joj je oreol. Scenu posmatraju sa oblaka Sveti otac i Krist.
Sliku je samostanu poklonio biskup Strossmayer.« (*Tihić, 1984., 106*)

19. SMRT SVETE KATARINE

Autor: nepoznato
Tehnika: ulje na drvetu
Dimenzije: 85 x 172 cm
Vrijeme nastanka: XIX vijeka
Signatura: bez signature
Opis: »U lijevom gornjem uglu slike nazire se dio zgrade s jednostavnim ulazom i dijelom stubišta na čijem početku stoji masivan postament sa skulpturom. Kod vrata su tri žene u pokretu. Ispod dolje, u prvom planu slike je skupina muškaraca datih u krupnom formatu. Dvojica su u oklopima i odori rimske vojske. Ispred njih, desno na mermernom tronu sjedi Rimljanin u crvenoj odjeći dugih rukava i

modrozelenog ogrtača s krunom na glavi. Poviše njega je sivozelena zavjesa. Usred scene stoji na točku svetiteljka odjevena u dugu sivoplavu haljinu s rukama sklopljenim na molitvu. Iznad nje se u svjetlu pojavljuje leteća figura anđela koja obasjava mučenicu. U desnom dijelu slike kao da od te svjetlosti bježi skupina ljudi predvođena dvojicom rimskih vojnika.
Sliku je samostanu darivao 1874. godine biskup Strossmayer.« (*Tihić, 1984., 106*)

20. KRIST PORED KRIŽA

Autor: nepoznato
Tehnika: ulje na drvetu
Dimenzije: 85 x 172 cm
Vrijeme nastanka: druga polovina XIX vijeka
Signatura: bez signature
Opis: »Pored velikog križa ubodenog u zemlju stoji nagi Krist preko čijih bedara je prebačena bjeličasta tkanina. Lijevom rukom, preko koje pada smeđi ogrtač, je obgrlio raspelo. Desno ispred križa leži Magdalena. Iza nje, uz desni rub slike se pojavljuje poprsje mladića. Lijevo od Krista su prikazane dvije figure, od kojih je jedna pognuta, a druga stoji. U gornjem uglu slike, lijevo, su dva anđela s lovorovim cvijećem.« (*Tihić, 1984., 107*)

21. RASPEĆE KRISTOVO

Autor: Ivan Rendić (1849. do 1932. godine)
Vrijeme nastanka: između 1877. i 1880. godine
Opis: »Na drvenom križu, masivnim željeznim čavlima je prikovan Isus, interpretiran u nadnaravnoj veličini. Prikazan je sa trnovim vijencem na glavi, probijenim šakama iz kojih teče krv i nogama postavljenim naporedo jedna pored druge. Primjetna je i velika krvava rana na desnoj strani grudnog koša. Krv curi iz oba koljena. Preko bedara mu je materijalizirana tkanina »vezana« snažnim konopcem.« (*Tihić, 1984., 107*)

ARHEOLOŠKA ZBIRKA

U arheološkoj zbirci nalazi se više osteološko-odontoloških nalaza s područja Bosanske Posavine, te vrijedan arheološki materijal iz perioda neolita, bronzanog, latenskog, antičkog i srednjovjekovnog doba, kao i nalazi koji nisu pouzdano određeni. Fra Kruno Peičić je nalaze tokom 1985. godine inventarisao i popisao ih u inventarnu knjigu. Selekcija je izvršena na osnovu lokaliteta nalaza, tako da se mogu izdvojiti nalazi iz:

1. Donje Mahale, lokalitet Kućišta, sa inventarnim brojevima od 1 do 11 i 310 do 350.
2. Donje Mahale, lokalitet Živkovića brdo, sa inventarnim brojevima od 12 do 27 i 209 do 265.
3. Matića, neolitički lokalitet, sa inventarnim brojevima od 28 do 61, od 111 do 208 i od 475 do 530.
4. Vidovica, sa inventarnim brojevima od 397 do 430.
5. Grebnica, antički lokalitet, sa inventarnim brojevima od 62 do 84 i 532 do 655.
6. Boka, Staro groblje, sa inventarnim brojevima od 384 do 396.
7. Tišine, sa inventarnim brojevima od 656 do 682.
8. Hrgova Gornjih, sa inventarnim brojevima od 431 do 442.

9. Babunovića, sa inventarnim brojevima od 451 do 474.
10. Batkuše, lokalitet Vreoci, sa inventarnim brojevima od 443 do 450.
11. Garišta, sa inventarnim brojevima od 85 do 98 i od 266 do 309.
12. Repovca, sa inventarnim brojevima od 99 do 110 i od 351 do 383. (*Babić, 2002, 6*)

NUMIZMATIČKA ZBIRKA

Numizmatičku zbirku je utemeljio fra Grgo Došen 1882. godine. Međutim prvi sakupljači starog novca su se pojavili još ranije, vjerovatno u doba fra Augustina Miletića (1763. do 1831. godine). Osim fra Grge, na popunjavanje zbirke je uticao i fra Ilija Oršolić.

Kako je naprijed, rečeno zbirka nije sređena, ali prema staroj inventarnoj knjizi zbirka posjeduje 974 novčića. Nadalje, zbirka je smještena u četiri vitrine u kojima ima prostora za table veličine 13 x 25 novčića. Na osnovu toga se pretpostavlja da zbirka broji 1.200 novčića, međutim, veliki dio je sklonjen iz vitrina i smješten u albume.

Zbirka posjeduje novčiće svih vladara koji su boravili na posavskom području. Tako zbirku čine grčki i rimski novci, mađarski, srpski, dubrovački, bosanski, otomanski, mletački i drugi. (*Miličić, 2002., 245*)

ZBIRKA CRKVENOG RUHA

U samostanskoj zbirci se čuva veliki broj kazula, dalmatika i pluvijala. Najraniji primjerci crkvenog tekstila potiču iz XVII vijeka.

Osnovni motivi na njima su različiti, zavisno od vremena kada su nastale. Do polovine XVII vijeka na svilenim kazulama su preovladavali motivi slobodno razasutih cvjetnih grančica. Kasnije se, kao čest motiv javlja palmeta kao središnji naglasak sa zlatnim broširanim ukrasom. Potom se na njima pojavljuju cvjetni motivi i crveni damast s vijugavim elementima koji naglašavaju dinamiku. Na pojedinim kazulama su vidljivi natpisi. Obično se nalaze uz rub leđnog dijela. Sadrže ime donatora i godinu izrade.

Među najvrednijim ruhom se izdvaja sljedeće:

1. PAVLINSKA KAZULA

Plošno vezivo raznobojnom svilom na lanenoj podlozi. Dimenzije su 107 x 71 cm. Izređena je u Hrvatskoj, sredinom XVII vijeka. Svilom pastelnih boja izvezeni su cvjetovi krupnih stilizovanih oblika. U središnjem polju je izvezen lik sv. Katarine. (*Ivoš, 1988., 104*)

2. KAZULA

Vezivo raznobojnom vunom na crvenom suknu. Dimenzije su 107 x 73 cm. Izrađena je vjerovatno u Hrvatskoj u prvoj polovini XVIII vijeka. Tri vertikalne centralne vijuge (s obje strane kazule) velikih oblika naturalistički zasnovanih, kontrastnih boja. Kazula je vezena vunom i daje dojam grubosti u boji i načinu izrade. (*Ivoš, 1988., 105*)

3. KAZULA

Vez pozlaćenim koncem na grimiznoj atlasnoj pozadini. Dimenzije su 102 x 68 cm. Izrađena je u Travniku 1820. godine. Vezeni motiv je zasnovan na

potpuno orijentalni način uz dodatak apliciranih brušenih raznobojnih stakalaca. Na prednjem dijelu postave je tekst: 1820. PLATIŠE BRAĆA ORŠOLIĆI LOVRO I IVAN DJEDOVI FRA IVE I FRA ŠIME ORŠOLIĆA IZ TOLISE. RUKOTVORINA BOSANSKA IZ TRAVNIKA. (*Ivoš, 1988., 105*)

4. KAZULA I VELUM

Reljefni zlatovez i raznobojno vezivo na bijeloj podlozi. Dimenzije kazule su 115 x 70 cm, a veluma 57 x 49 cm. Izrađena je u Zagrebu 1856. godine. Debela pozlaćena vijeuga s lisnatim izdancima i velikim cvjetovima dosta jakih boja teče uz rub kazule. U središnjem leđnom polju ispod motiva posutog šljokicama zlatovezom je izvezen tekst: EX VOTO P. BART. KR. IN HON. B. M.V. IMM. C. Kazula je izvezena u samostanu Sestra milosrdnica u Zagrebu. (*Ivoš, 1988., 105*)

5. KAZULA

Na svilenoj bijeloj tkanini, pored zlatne trake kojom su optočeni rubovi kazule izvučeni su osnovni uzdužni i poprečni potezi na njoj, suptilno svilenom niti raznih nijansi (plavo, zeleno, bijelo, ljubičasto, ružičasto, crveno), reljefno su izrađeni biljni i cvjetni ukrasi (pupoljci i razvijeni cvjetići, plodovi). Kazula je obogaćena srebrnim kuglicama međusobno povezanim žicom ili samostalno pričvršćenim, odnosno složenim u oblike grozdova, grančica i drugih biljnih motiva. Na postavi je natpis: »OD POČETKA UFANJU NA ČAS SMERTI SPASENJU SVOJOJ MAJKI MARIJI OTAC BARTO POKLONI.
Godine 1868. u mjesecu septembru nastojanjem M.P.O. fra Martina Nedića Tolišanina pripade crkvi Toliškoj. Popravljena 1952. godine.« (*Tihić, 1984., 108*)

6. KAZULA

Na crvenoj čohi uokolo, uz rubove, teče zlatna traka. Kazula je ispunjena raznobojnim svilenim i vunenim koncem, kojim su izveženi motivi cvjetova, listova i grančica. Na postavi je sljedeći natpis: STARINSKA PARAMENTA KOJU OSTAVI U INVENTARU O. FRA ILIJA STARČEVIĆ GLASOVITI ŽUPNIK TOLIŠKI. (*Tihić, 1984., 108*)

7. KAZULA

Na svilenoj bijeloj podlozi, debljom i tanjom zlatnom niti izvedeni su vegetabilni ornamenti. Površine je ukrašena i našivenim srebrnim kuglicama koje grade grozdove. Kazula je donesena iz Praga ili Budimpešte. (*Tihić, 1984., 108*)

BIBLIOTEKA

Osnivanje biblioteke je vezano za osnivanje župe, kada franjevci nabavljaju knjige za potrebe svog daljeg usavršavanja, tako da je većina naslova teološkog karaktera. Biblioteka se postepeno širila naovom nabavkom, poklonima, kao i ostavštinom pokojnih franjevaca.

Knjižnica posjeduje dva kataloga. Jedan o njih nosi naziv »Zapisnik samostanske knjižnice u Tolisi« i načinjen je u periodu između 1938. i 1939. godine. Popis se sastoji od dva sveska u kojima je inventarisano 6.147 knjiga. Drugi katalog nosi naziv »Franjevačka knjižnica u Tolisi«. Podijeljen je na dva dijela, a oni opet na tri sveska. Prvi dio se odnosi na djela »nabožnog sadržaja«, a drugi na djela »naučno-zabavnog sadržaja«. Ovaj popis je nastao 1940. godine.

Popisom iz 1989. godine ustanovljeno je da samostanska biblioteka posjeduje 11. 270 knjiga, od toga 10.850 naslova. Broj naslova periodike je iznosio 87, a broj tomova 735.

Knjige su, najvećim dijelom, smještene u police ili ormare.

Sadržaj dijela je raznolik, a najveći dio čine: svetopisamska literatura, teološke knjige, liturgijske knjige, djela iz Crkvenog prava, djela iz istorije Reda, Crkve i naroda, molitvenici, pjesmarice i poučni priručnici, propovjednička i hagiografska literatura, rječnici, gramatike i pravopisi, djela iz područja različitih oblasti, leksikoni i drugo.

Među najvrednijim knjigama se mogu izdvojiti:

1. Riječnik arapsko-perzijsko-tursko-talijanski, sveske I-IV, Meninski 1780. godina.
2. Titus Livius, Historia Romae ab Urbe Condita, Libri XXX, 1555. godine.
3. Fra Ambrozije Matić, Račun za pervu i drugu godinu shulsku iz latinskog u bosanski jezik, Ossik 1827. godine.
4. Sansovinus Francesco, Pietro crescentis Venetia 1564.
5. Beati Angeli de Clavasio, Ordinis Minorum SUMMA, I-II, Imprera Venetiis An 1925.
6. Tre prediche, Asti 1592., - Calepinus Ambr., Dictionarium, 1576.
7. Mikabia Jak., Blago jezika alavinskoga, Veni 1649.
8. Meninski, Francisci Mesgnien: Thesaurus linguarum orientalium preaesertim, arabicae, persicae cum interpr. Lat. Germ. Viennae, 1680.

U sklopu samostanske biblioteke čuva se i originalni ferman iz 1863. godine. Njegove dimenzije su 78 x 54 cm. Ferman je izdan od strane cara sultana Abdul Azizija godine hidžretske 1280., mjeseca Rebiu-l-ahir (četvrti mjesec). Ovog uviema Vezir bijaše Osman-paša, a kajmakan zvornički bio je Muhi-Advin-paša. Ferman dobavio O.M.P. Martin Nedić Tolišanin. Fermanom je odobrena gradnja nove crkve[45].

ORGULJE[46]

Orgulje su u samostan donesene 1895. godine iz Osijeka, iz crkve posvećene sv. Petru i Pavlu na Gornjem Gradu, a djelo su tadašnjeg najboljeg graditelja orgulja na prostoru Balkana, Caspara Fischera (1772-1829. godine) iz Apatina[47].

Dispozicija orgulja:

I manuel:

- Principal 8
- Quint 2 2/3
- Octav 2
- Quint (?)

[45] Korišten je prijevod koji stoji uz originalni dokument.

[46] Korišteni podaci o orguljama su izvještaj profesora Ladislava Šabana iz Zagreba. Izvještaj je napisan 16.11.1981. godine.

[47] Da je upravo Caspar Fischer graditelj orgulja, saznaje se iz originalnog ugovora potpisanog između njega i nadstojnika crkve u Valpovu iz 1804. godine, u kojem se kaže da će orgulje Fischer izgraditi jednake onima koje je gradio za crkvu sv Petra i Pavla u Osijeku. To potvrđuje jednaka dispozicija i konstrukcija ovih orgulja i orgulja iz crkve u Valpovu. (*Dokument iz arhiva Franjevačkog samostana Tolisa*)

- Mikstur 4x
- Flauto 8
- Copel 4

II manuel:

- Principal 4
- Copel 8
- Flöte 4

Pedal:

- Subbass 16
- Octavbass 8
- Flöte 4

Manuel imaju opseg C/E – c^3, tj. 45 tipki, sa pokraćenom, najdubljom oktavom. Oplate tipki su originalne – donje tipke su crne, a gornje bijele boje. Izrađene su ručno u Fischerovoj radionici.

Pedal ima 18 tipki sa pokraćenom najdubljom oktavom. Opseg C/E – a, ali samo sa dvanaest kromatskih svirala, dok se viši tonovi ponavljaju.

Manubriji registarskih povlačnica imaju originalne mjedene[48] glavice.

Korpus pozitiva (II manuala) u čijem se zaleđu nalazi ugrađeni sviraonik koji se zatvara roletnom, ranije je bio ugrađen u ogradu kora i bio je vidljiv, tako da je njegov prospekt ukrašen rezbarenim motivima. Gotovo sve originalne metalne svirale su nestale. Kovne svirale u prospektu orgulja su načinjene nakon Prvog svjetskog rata. Izvorne svirale su vidljive kod alikvotnih registara (uz neke novije nadopune). Takođe su izvorne, ali mjestimično napadnute crvotočinom, sve drvene svirale, od kojih je manji dio novijeg datuma. (*Podatci iz* d*okumenta iz arhiva Franjevačkog samostana Tolisa*)

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Prema dopisu[49] Zavoda za zaštitu spomenika kulture, prirodnih znamenitosti i rijetkosti Bosne i Hercegovine, broj UP-I-01-22-1/84, od 25. aprila 1984. godine, upućenog Samostanu Tolisa potvrđuje se da je, zbog svog arhitektonskog i kulturno-istorijskog značaja kao i vrijednosti pokretnih predmeta smještenih u njemu, Samostan zaštićen kao spomenik kulture rješenjem Zavoda br. 528/55.

Prostornim planom Bosne i Hercegovine iz 1980. godine ovo dobro je, pod nazivom *Crkva Tolisa, u Gradačcu*, bilo evidentirano i svrstano u I (prvu) kategoriju kao kulturno-istorijsko dobro.[50]

Na Privremenoj listi nacionalnih spomenika Komisije, pod rednim brojem *452* i nazivom »*Franjevački samostan sa crkvom u Tolisi*«, opština Orašje, je registrovana

[48] legura bakra i cinka.

[49] Dopis Zavoda za zaštitu spomenika kulture, prirodnih znamenitosti i rijetkosti Bosne i Hercegovine, broj UP-I-01-22-1/84, od 25. aprila 1984. godine, upućenog Samostanu Tolisa (Dokument iz arhiva Franjevačkog samostana Tolisa)

[50] Institut za arhitekturu, urbanizam i prostorno planiranje Arhitektonskog fakulteta u Sarajevu, *Faza «B» - valorizacija prirodne i kulturno-historijske vrijednosti*, Prostorni plan Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1980., str. 62

Graditeljska cjelina - Župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije i franjevački samostan u Tolisi, zajedno sa pokretnom imovinom.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Samostanska arhiva raspolaže sa nekoliko troškovnika za adaptaciju toliške crkve, koji pružaju dragocjene podatke, kako o materijalima koji su bili korišteni za zidanje prvobitnog objekta crkve, tako i o materijalima i tehnikama korištenim tokom obnove crkve.

Tako, prema troškovniku od 29. aprila 1910.[51], i pratećem pismu Bosansko-Hercegovačko građevno dioničarsko društvo, Sarajevo, od 29. aprila 1910.[52], saznajemo da je finansijski najveća stavka u radovima adaptacije crkve bila obnova svodova. Projektant Josip Vancaš primjenjuje rješenje slično korištenom kod franjevačkog samostana Gorica kod Livna, upotrebljavajući svodove od armiranog betona. Korištenje svodova od cigle, kako piše u dopisu, bilo bi nemoguće zbog nedovoljne debljine zidova[53] a upotreba drvenih svodova (završno malterisanih i okrečenih) *»ne bi solidna bila«.*

Prema tom predmjeru i predračunu radovi obnove crkve bi koštali ukupno 47.500 kruna:

1.	*Rušenje postojećih drvenih stropova*	*400,00*
2.	*Obnova krečenja starih zidova ponutrice*	*3.900,00*
3.	*Novi svodovi betonski*	*20.600,00*
4.	*Novi tarac od cementnih pločica na betonu*	*7.370,00*
5.	*Popravak postojećeg pokrova krovišta*	*1.670,00*
6.	*Novi gvozdeni prozori sa staklom*	*4.000,00*
7.	*Slikanje crkve*	*3.860,00*
8.	*Nabava skela 2500, odb. vried. poslije uporabe 1000*	*1.500,00*
9.	*Vrata, drveni podovi i ostalo*	*3.200,00*

Iz tog Troškovnika saznajemo, također:

- da su zidovi stare crkve crkve bili malterisani, te da je prilikom radova na adaptaciji crkve, taj malter obijen sa zidova i izgreban iz spojnica,
- da su svodovi lađe bili malterisani, a da je sama konstrukcija svodova stare crkve bila drvena,
- da je stara crkva bila popločana teracom od cigle, te da je isti bio skinut, a izvršen otkop zemlje u sloju od cca 15 cm,
- da su u sakristiji stare crkve bili drveni podovi, te da su isti, također, skinuti prilikom radova adaptacije crkve,
- upotrijebljena je nova armiranobetonska konstrukcija svodova crkve i srednjoj, bočnim lađama, iznad hora i presbiterijuma, »Monier« (armiranobetonska ljuska debljine cca 8 cm, beton razmjere 1:5, sa

[51] Troškovnik za adaptaciju crkve franjevačkog samostana u Tolisi, Bosansko-Hercegovačko građevno dioničarsko društvo, Sarajevo, 29. april 1910, u potpisu Troškovnika Josip Vancaš (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

[52] *Popratno pismo* uz Troškovnik za adaptaciju crkve franjevačkog samostana u Tolisi, Bosansko-Hercegovačko građevno dioničarsko društvo, Sarajevo, 29. april 1910, u potpisu Troškovnika Josip Vancaš (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

[53] Za preuzimanje horizontalnih bočnih potisaka masivnih opečnih svodova, postojeća debljina zidova crkve, nebi bila dovoljna (op. E. Softić).

uloženom željeznom mrežom), a svodovi su malterisani »produžnim« malterom,

- u sakristiji je, na plafonsku podkonstrukciju od dvostruke trstke nabačen novi sloj krečnog maltera,
- podna podloga novih podova u prizemlju crkve, položena u sloju debljine 15 cm, napravljena je od lakog betona, razmjere miješanja 1:10, a kao agregat je korištena: troska i tučena cigla starog terazzo poda; nove podne ploče: crne, sive i crvene boje, uz upotrebu cementnog maltera su postavljene na novu podnu podlogu,
- u sakristiji je zamijenjen drveni pod novim: hoblane smčeve daske, na pero i žlijeb, postavljene su na podpatosnice 10 x 12 cm; potpatosnice *»umočene u karbolineum«* postavljene su na krovnu ljepenku;
- na krovu je izvršeno preslaganje 2440 m² postojećeg crijepa, njegovo preslaganje i malterisanje svih grebenova i sljemenova *»mortom od kreča i dlake«,*
- izvršeno popravljanje pokrova od pocinčanog lima na oba crkvena zvonika, kao i na svim opšavima krova,
- na ulaznoj fasadi su postavljena 3-ja novih hrastovih vrata 190 x 335 cm, urađenih prema nacrtu; vrata sa mjedenim okvirima, *»uljem premazati, lasirati i mutno pokostiti te smjestiti«,*
- na izlaz u hodnik su postavljena hrastova vrata 100 x 235 cm, te vrata u sakristiju svijetlih mjera 100 x 200 cm, urađena prema nacrtu; vrata sa mjedenim okvirima, *»uljem premazati, lasirati i mutno pokostiti te smjestiti«,*
- postavljeno je 12 prozora za crkvu, urađenih prema nacrtu, *»sa polukružnim nastropom od fazonskog željeza sa šprljcima«*, svijetlih mjera 190 x 360 cm; 2 jednostavne prozorske rešetke za prozore u sakristiji, od kvadratnog i pljosnog kovanog željeza, dimenzija 100 x 140 cm,
- postavljene su na ulazu u crkvu tri nastupne stepenice 210 x 25 x 15 cm /dužina x širina x visina/ izrađene od granita,
- zidovi i stropovi crkve su jedanput okrečeni, a zatim obojeni jedanput tutkalnom bojom,
- Crkva je zastakljena *»sa bijelim, mutnim i ornamentiranim staklom«,* a prozori sakristije običnim staklom.

Iz dopisa Josipa Vancaša, od 10. juna 1910. godine, kojim se projektant, ispred Bosansko-Hercegovačkog građevnog dioničarskog društva iz Sarajeva, obraća franjevačkom samostanu u Tolisi, saznajemo da je Ludwig Jungwirth, koji radi dogovora o izvođenju radova posjećuje toliški samostan, Vancašu prenio određeno nezadovoljstvo predstojništva toliškog samostana Vancašovim projektom iz 23. marta 1910. godine[54].

[54] *„Prema uputi g. Jungwitha treba umjesto masivnih stupova u crkvi tanje stupove sazidati, prema čemu će trebati cjelo krovište skinti, iznova postaviti i s eternitom pokriti, fasade dijelom obnoviti, kupole zvonika popraviti, krstove pozlatiti. Crkvu nastojat ćemo ciglom ćemeriti umjesto skupljeg betona; prozori u lagji pramsamostana neće se moći otvoriti jer tamo prolazi niski hodnik samostanski (biblioteka). I sve ostale neznatnije primjedbe Vaše smo pribilježili te ćemo iste kod izrade novog nacrta, koj ovih dana u posao uzimljemo uvažiti.Izvolite nam ispravnost uputa g. Jungwitha potvrditi, za da bar drugi plan Vas bude mgao potpuno udovoljiti. Vaš cij. Odgovor očekujuć bilježi velepoštovanjem Bosansko-Hercegovačko građevnog dioničarsko društvo».* (Dopis Bosansko-Hercegovačkog građevnog dioničarskog društva iz Sarajeva, od 10. juna 1910. godine, franjevačkom samostanu u Tolisi ; Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

U kasnijim troškovnicima[55], dodane su i druge stavke vezane za tražene izmjene Vancaševog prvog projekta (kao npr. stavka izvođenja novih stupova crkve: ukupno 46 m³ zbijenog betona od portland cementa, razmjere 1:3:6, a kao agregat, korišten je riječni šljunak i pijesak, po predračunu košta 920 kruna ...itd). Prema troškovniku od 6. augusta 1910. godine, rekapitulacija troškova za građevinske radove obnove crkve daje sljedeće podatke, citiramo:

1	*Zemljo i zidarske radnje*	*kruna*	*49.951,90*
2	*Željezno-betonske radnje*		*15.208,50*
3	*Kiparske radnje*		*250,00*
4	*Tesarske radnje*		*8.325,20*
5	*Krovarske radnje*		*6.456.40*
6	*Limarske radnje*		*3.251,00*
7	*Zanatlijske radnje*		*8.990,00*
8	*Slikarske radnje*		*8.148,00*
9	*Čišćenje*		*200,00*
10	*Ukupno*	*kruna*	*100.781,00*

Prema Ugovoru[56], datiranom u oktobru 1910. godine, radovi obnove crkve trebali su stajati 100.781 krunu, trebali početi u martu 1911., a biti završeni do septembra 1911. godine. Radove obnove crkve je trebao izvesti građevinski poduzetnik Ludwig Jungwirth iz Sarajeva.

Međutim, drugi Ugovor[57], kasnijeg datuma (datiran 14. marta 1911. godine), ukazuje da je građevinske radove obnove crkve izveo građevinski preduzetnik Johann Pimperl iz Zavidovića, koji je ponudio nižu cijenu. Radovi obnove crkve su stajali 86.547,82 krunu. Radovi koji se odnose na unutrašnjost crkve su trebali početi 20. marta 1911., a biti završeni do 31. decembra 1911. godine. U slučaju lošijih vremenskih uslova, radovi na vanjskom dijelu crkve trebali su, prema Ugovoru, biti nastavljeni 20. marta 1912. a završeni do 1. augusta 1912. Sastavni dio navedenog ugovora bio je Troškovnik[58] od 3. marta 1911. godine, čija rekapitulacija troškova za građevinske radove obnove crkve daje sljedeće podatke, citiramo:

1	*Zemljo i zidarske radnje*	*kruna*	*42.923,33*
2	*Željezno-betonske radnje*		*9.233,00*
3	*Kiparske radnje*		*400,00*
4	*Tesarske radnje*		*6.930,65*
5	*Krovarske radnje*		*6.797.00*
6	*Limarske radnje*		*3.060,80*
7	*Zanatlijske radnje*		*8.242,04*

[55] Troškovnik za adaptaciju crkve franjevačkog samostana u Tolisi, Bosansko-Hercegovačko građevno dioničarsko društvo, Sarajevo, 8. august 1910, u potpisu Troškovnika Josip Vancaš (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

[56] Ugovor sklopljen u oktobru 1910. godine između predstojništva Franjevačkog samostana u Tolisi i građevinski poduzetnik Ludwig Jungwirth iz Sarajeva (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

[57] *Ugovor granje i dobave materijala za samostansku crkvu u Tolisi u Bosni,* sklopljen 14. marta 1911. godine u Zavidovićima, između predstojništva samostana braće Franjevaca u Tolisi kod Orašja i građevinskog poduzeća Johann Pimperl iz Zavidovića (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

[58] Troškovnik za obnovu crkve franjevačkog samostana u Tolisi, 3. marta 1911. godine, Johann Pimperl, Bauunternehmung, Zavidovići (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

8	*Slikarske radnje*		*3.880,00*
9	*Čišćenje*		*1.100,00*
10	*Naknadni radovi*		*4.008,00*
	Ukupno	*kruna*	*86.547,82*

Predračun[59] sa opisom radova, kojeg je u Županji, 8. maja 1933. sastavio Ovlašćeni civilni graditelj Jovan Bazler, pruža podatke o vrsti intervencije, upotrijebljenim materijalim i korišćenim tehnikama, prilikom sanacije krova crkve:

- izvršena je demontaža i pažljivo skidanje 1707 m² starih eternit ploča (radi njihovog ponovnog korištenja), te ispravljanje starih savijenih vjetro-klinaca (radi njihovog ponovnog korištenja);
- izvršeno pokrivanje krova krovnom ljepenkom br. 250, polaganjem u horizontalnim slojevima sa preklapanjem od 50 cm; ljepenkaje na svakih 15 cm pričvršćena ekserima za podlogu,
- izvršeno je ponovo postavljanje eternit ploča 50 x 50 cm, sa 9-10 cm preklopa,
- popravljeni limeni opšavi na zabatu krova i opšavi na zvoniku,
- postavljeno 40 novih gvozdenih kvaka *(»na podlozi od pocinčanog lima br. 18«)* na krovu crkve koje služe za pričvršćenje skele pri eventualnim kasnijim popravkama krova.

Na osnovu računa[60], iz augusta 1933. godini, zaključujemo da je crkveni krov bio saniran, a u tu svrhu utrošeno je, za nabavku novog materijala i zanatske usluge:

Šablonskih eternit pločica 1200 komada	*dinara*	*4.5000,00*
Vjetroklinaca bakrenih 7.000 komada		*1.050,00*
Šljemenjaka 30 komada		*105,00*
Pocičanih kapaka 30 komada		*750,00*
Pocinčanih čavala 30.000 komada		*900,00*
60 azbestnih veza i bakrenih eksera		*730,00*
Za posao pokrivanja crkve, površina 1.179,50 m² (6 din po m²)		*7.077,00*
Za 70 komada daske /po 5,50 dinara		*385,00*
Za pocinčani lim, bijelu žicu, kalaj i klince		*585,00*
Za limarski posao na crkvi		*850,00*
Ukupno	*dinara*	*16.189,50*

Iz Ugovora[61] između franjevačkog samostana u Tolisi i Viktora Herbstsonera, limara iz Orašja, potpisanog 14. maja 1934. u Tolisi, saznajemo, da je navedene godine izvedeno postavljanje oluka na crkvenom krovu *(»položenih i visećih, kao i lajtovanje pleha oko kuka, kroz koje su gvozdene šipke proturene i to precizno...«)*. Početak radova je bio dogovoren za 15. maj 1934., a stavka koja se

[59] Predračun za popravku krova crkve franjevačkog samostana u Tolisi, Županja, 8. maj 1933., Ovlašteni civilni graditelj Jovan Bazler, (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

[60] Račun *za materijal i posao pri pokrivanju crkve*, Tolisa, 30. augusta 1933.; račun ovjeren pečatom *Conventus fratrum minorum Tolisa,* potpisao fra Valerije Filipović, gvardijan

[61] Ugovor za izvođenje limarskih radova na krovu crkve u Tolisi, potpisan 14. maja 1934. u Tolisi između franjevačkog samostana u Tolisi i Viktora Herbstsonera, limara iz Orašja (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

tiče tehničkog prijema radova i provjere kvalitete urađenog posla je zanimljiva: *»Radovi se primaju iza pregledbe po stručnjaku poslije jedne velike kiše. Kroz to vrijeme ostaje u kauciji svota od 100 dinara.«* Prema Potvrdi[62] od 29. maja 1934., limarski radovi na krovu crkve u Orašju, koštali su 315 dinara.

Predračun[63] sa opisom radova za izgradnju, koji je u Županji, 9. maja 1933. sastavio Ovlašćeni civilni graditelj Jovan Bazler, te *Račun* od 5. oktobra 1933. godine, svjedoče da je 1933. napravljena nove zgrade unutar samostanskog kompleksa, čija izgradnja je koštala 24.227. dinara:

»Radnici..... 4.884 D.
5.000 kg cementa a 70 para sa podvezom3.500 D.
6.500 kg kreča a 25 para..... 1.625 D.
Šodera 45 m³ a 20 din..... 900 D.
Pijeska 34 m³ a 15 din ..... 510 D.
Za prevoz oštrog pijeska preko Save 12 m³180 D.
5 rola izolir-platna a 85 din ..... 425 D.
3 role trstike a 35 din..... 105 D.
3 kg štokatur čavala a 8 din ..... 24 D.
17 kg čavala a 5 din ..... 85 D.
100 kg cementa,eksera i rajbera..... 142 D.

Žice i eksera od M. Živkovića..... 103 D.
350 kg cementa a 72 pare ..... 252 D.
6150 kom. cigle s dovozom ..... 1.537 D.
Gosp. Buđenu za razno gvožđe u Brčkom1.135 D.

Vukoviću kovaču za izradu gvožda i gitera147 D.
Stolaru A. Kezdorfu u Brčkom za sva vrata i prozore, okivanje, postavljanje i dovoz4.600 D.
Inženjeru za plan i naziranje posla... 600 D.

Za daske raznih dimenzija I. Živkeviću 1.853 D.

Za boje, firnajz, sekativ i četke..... 425 D.

Četka za krečenje .....45 D.

Za farbanje vrata, prozera i gitera... 450 D.

Limarski posao na kući.....40 D.

Za šparhet, peć i postavljanje..... 660 D,

Ukupno 24.227 D.«[64]

Na osnovu računa[65], iz oktobra 1935. godine, saznajemo da je zgrada prijašnjeg koša i pecare, koja je bila dugačka 20 metara, pa produžena za 10 metara,

[62] Potrda Viktora Herbstsonera, limara iz Orašja, o preuzimanju naknade za izvođenje limarskih radova na krovu crkve u Tolisi, 29. maja 1934., Tolisa (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)
[63] Predračun sa opisom radova za izgradnju nove zgrade unutar kompleksa franjevačkog samostana u Tolisi, Županja, 9. maj 1933., Ovlašteni civilni graditelj Jovan Bazler, (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)
[64] Račun za gradnju samostanske ekonomske kuće 5. listopada 1933., račun ovjeren pečatom Conventus fratrum minorum Tolisa, potpisao fra Valerije Filipović, gvardijan (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

te da je sazidan još jedan novi ekonomski objekat dugačak 30 metara a u tu svrhu utrošeno je ukupno, za nabavku novog materijala i zanatske usluge *majstora Mazić*a, 7.742,50 dinara.

Na osnovu računa[66], iz augusta 1937. godine, saznajemo da su na zvoniku izvršene određene intervencije:

» Popravci na zvoniku:

3 grede po 7 metara	*145*
gvožđe, 4 šinje	*160*
1 okrugla šinja	*32*
½ kg mutera	*10*
nova koža zvona	*35*
pravljenje klanfa i šarafa	*98*
monteru 2 nadnice	*300*
novo uže za malo zvono	*150*
4 irgeta po 10 din	*40*
Ukupno	*1.345 dinara«*

U tu svrhu utrošeno je ukupno, za nabavku novog materijala i zanatske usluge *majstora Mazić*a, 7.742,50 dinara.

Prema računu[67], iz avgusta 1937. godine, cementiran je pod podruma u samostanu i napravljena terasa na ulaznom, sjeverozapadnom dijelu samostana:

R A Č U N

cementiranja podruma i terase na fronti samostana u Tolisi.
Materijal:
1. utrošeno cernenta 25 m a 80 dinara .....2000 din.
2. utrošeno šodera 20 kubika a 38 dinara .....760 din.
3. utrošeno Cerasita (masa za izolaciju) 35 kg a 14 d, ...490 din,
Na ruke:
4. Majstoru Ivi Domiću iz Županje isplaćeno..... 694 din.
5. Irgeta 26 po 20 dinara..... 520 din,
6. Za gvožđe i kovački posao Ivi Đojiću iz D. Mahale..... 116 din.
Ukupno..... 4580 din
Tolisa,12 .kolovoza 1937.«

Strojne tovarne in livarne[68] d.d. iz Ljubljane su franjevačkom samostanu u Tolisi isporučile račun, koji je sadržavao sljedeće stavke: *»*

- *zvono glasa C, težine oko 250 kg, donjeg prečnika 73 cm sa slikom sveca Ante Paduanskom s djetetom Isusom na ruci i natpisom »Nabaviše Franjevci Samostana Toliškog 1937«, fakturirano 8.857,60 dinara,*

---

[65] Račun *Trošak pri gradnji novog koša i šupe*, Tolisa, 10. oktobra 1935.; račun ovjeren pečatom *Conventus fratrum minorum Tolisa*, potpisao fra Anto Loprandić, gvardijan (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)
[66] Račun *za popravke na zvoniku*, Tolisa, isplaćen 19. augusta 1937.; račun ovjeren potpisom fra Martina Nedića i fra Ambrozija Živkovića (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)
[67] Račun *cementiranja podruma i terase na fronti samostana u Tolisi*, Tolisa, isplaćen 19. augusta 1937.; račun ovjeren potpisom fra Martina Nedića i fra Ambrozija Živkovića (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)
[68] Tvornice strojeva i ljevaonice

- kompletiranje poslatog pribora novi bat, vezi, ojnica, protiuteg, i podložna ploča, 38 komada slova, fakturirano 10.152,60 dinara,

Zajedno sa troškovima poreza i osiguranja na željeznici, kojom se zvono transportovalo, te administrativnim troškovima, ukupna suma za isplatiti iznosila je 10.744,50 dinara.«

Na računu je dopisana i sljedeća napomena: *»Zvono otposlat ćemo ukupno sa velikim zvonom.«*[69]

Godine 1972., franjevački samostan se obratio Opštinskom sekretarijatu za privredu i finansije Skupštine opštine Orašje, zahtjevom za izdavanje odobrenja za izgradnju jednospratnog objekta za biblioteku, etnografski muzej i učionicu sa dvoranom, te od navedenog organa dobio, Rješenje o odobrenju za izgradnju[70].

Planirani objekat se namjeravao izgraditi uz crkveni objekat, južno od sakristije crkve, pri čemu je pravac istočnog zida planiranog objekta morao biti paralelan sa istočnim bočnim zidom crkve. Projektnu dokumentaciju je uradio »Projektbiro« iz Slavonskog Broda. Gradnja tog objekta je započeta, ali nikada nije završena. Na dan izvršenog uvida u stanje samostanskog kompleksa, 16. septembra 2006., evidentirano je da su, u potezu jugozapadno od crkve, uz samu sakristiju (širina »dogradnje« odgovara dužini jugozapadnog zida sakristije=9,85 m), izvedeni samo temelji planiranog objekta (gabarita 9,85 x 32,93 metara).

Radi liturgijskog preuređenja toliške crkve, uprava toliškog samostana, predvođena gvardijanom fra Antom Nedićem, je 28. oktobra 1972. godine izvršila konsultacije sa kiparkom Lojzikom Ulman[71]. Rezime konsultacija je sadržan u kraćem elaboratu o umjetničkim i istorijskim vrijednostima enterijera crkve, njihovom stanju i preporukama za restauraciju i konzervaciju: četiri barokna kipa sa ispovjedaonicama, rezbarenog retabla, oltarima sv. Franje i sv. Antuna, sporednim oltarima Srca Isusova i sv. Josipa, propovjedaonice, sedesa, krstionice, raspela, itd.[72]

Kiparka Lojzika Ulman, je 18. novemba 1972., u Tolisi, dala i preporuku koja se odnosi na problem vlage i njenog saniranja u donjim zonama zidova crkve: *»ZIDOVI navedenim uviđajem utvrđeno je da se bojenju donjih ploha zidova ne može pristupiti dok se prethodno ne izliječi vlaga. Stoga se preporuča skinuti vlažnu i derutnu žbuku do visine od 2 m s unutrašnje i vanjske strane zidova, osloboditi od žbuke čak i međuprostor između opeka i ostaviti tako barem 2 godine. Nakon toga dati rahlu žbuku apsolutno bez cementa, da se vlaga ne bi dizala-i maljati. Lamperija apsolutno ne rješava stvar.,...«.*[73]

---

[69] Faktura *Strojne tovarne in livarne d.d.*, Ljubljana, od 31.7.1937., isplaćeno iz samostanske kase 19. augusta 1937.; račun ovjeren potpisom fra Martina Nedića i fra Ambrozija Živkovića (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

[70] Rješenje o odobrenju za izgradnju, broj 04-351-4, od 23. februara 1972. godine, izdao Opštinskom sekretarijatu za privredu i finansije Skupštine opštine Orašje (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

[71] Lojzika Ulman – hrvatska akademska kiparica iz Vinkovaca. Autor mnogih radova: likova Betlehema u Subotici, za crkve: Veliku (katedrala sv. Terezije Avilske), Šandorsku (Marija Majka Crkve u Aleksandrovu), Malu (Isusovog Uskrsnuća) i za bajmačku (Sv. Petra i Pavla)/Likovi iz bajmačkog Betlehema su bili izloženi na međunarodnoj izložbi u Rimu, gdje je osvojila prvu nagradu za ideju i izradu; kipa sv. Antuna - Samostan Svetog Antuna Padovanskog u Puli; uređenje enterijera Kapele sv. Maksimilijana Kolbeja u Ljubljani; skulpture u crkvi Sveta Terezija od Malog Isusa na Podvežici, itd. Umrla je 1995. godine u Splitu.

[72] Ulman, Lojzika: *Liturgijsko uređenje novog svetišta župne crkve u Tolisi*, Lojzika Ulman, prof. autorska prava priržana, Vinkovci, 2. Novembar 1972 (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

[73] Autoričinim rukopisom dopisano na spomenutom elaboratu - Ulman, Lojzika: *Liturgijsko uređenje novog svetišta župne crkve u Tolisi*, Lojzika Ulman, prof. autorska prava priržana, Vinkovci, 2. Novembar 1972 (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

Godine 1977., izvršeni su radovi rekonstrukcije elektroinstalacija i instalacija ozvučenja u crkvi. Radovi su, prema okončanoj situaciji[74], koštali ukupno 191.794,40 dinara, izvedeni su prema projektnom rješenju »Projektbiroa« iz Slavonskog Broda, izvođač radova je, prema Ugovoru[75], bio Pejić Ivan, ovlašćeni izvođač elektroinstalaterskih radova iz Županje, a tehnički prijem radova[76] je 11. juna 1977. izvršila komisija OOUR »Elektrodistribucije-Brčko« iz Brčkog.

Prilikom obilaska Franjevačkog samostana u Tolisi, izvršenog u 1980. godini, stručnjaci Zavoda za zaštitu spomenika kulture, prirodnih znamenitosti i rijetkosti Bosne i Hercegovine, su gvardijana fra Peru Martinovića, podržali u njegovoj kampanji radi provođenja zaštitnim mjera na crkvi i samostanu, predložili izlazak stručne komisije Zavoda radi temeljitog sagledavanja stanja fizičkih struktura samostana i prijedloga neophodnih mjera zaštite, te, također, akcentirala problem uspostavljanja inventara i potrebnih popisa vrijednih zbirki: numizmatičkih, arheoloških, etnoloških, te popisa bibliotečkog fonda.[77]

Iz Ugovora[78] između Udruženja katoličkih vjerskih službenika Bosne i Hercegovine i Zavoda za zaštitu spomenika kulture, prirodnih znamenitosti i rijetkosti Bosne i Hercegovine iz Sarajeva[79], potpisanog 27. januara 1981., kao i Ugovora[80] potpisanog oktobra 1981. godine između Investitora Rimokatoličkog župskog ureda u Tolisi, odnosno Franjevačkog samostana u Tolisi i Izvođača radova: Mije Petrovića, limara iz Sarajeva, radovi su koštali 1.900.000 dinara, a prema Predmjeru radova (koji je bio sastavni dio Ugovora) izvršeni su sljedeći radovi:

- *»Izrada i montaža visećih, horizontalnih, polukružnih oluka izrađenih od bakarnog lima d=0,55 mm, razvijene širine 60 cm;*
- *Izrada i montaža odvodnih olučnih cijevi od bakarnog lima d=0,55 mm, razvijene širine 60 cm;*
- *Demontaža postojećih visećih oluka;*
- *Demontaža postojećih odvodnih olučnih cijevi;*
- *Izrada i montaža prozorskih klupica od bakarnog lima d=0,6 mm;*
- *Demontaža postojećih prozorskih klupica;*
- *Pokrivanje krova bakarnim limom debljine 0,6 mm sa šarnama na 50 cm, razvijene širine. Nagib krova 45 stepeni na visini od 18,50 m;*
- *Demontaža starog pokrova od eternita i lima;*
- *Izmjena dotrajale oplate na cijelom objektu;*

---

[74] Okončana situacija, Obračun radova na rekonstrukciji elektro instalacija crkve Franjevačkog samostana Tolisa, 3. juni 1977., (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

[75] Ugovor između gvardijana fra Marka Prgometa i Pejić Ivana, ovlaštenog izvođača elektroinstalaterskih radova iz Županje, Tolisa, 5. marta 1977 (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

[76] Zapisnik o izvršenom tehničkom pregledu izvedene rekonstrukcije električne instalacije i razglasa, Tolisa, 11. jun 1977. (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

[77] Dopis Zavoda za zaštitu spomenika kulture, prirodnih znamenitosti i rijetkosti Bosne i Hercegovine broj 05-675-1/80, od 1. septembra 1980. godine, upućen Samostanu Tolisa.

[78] Ugovor za sanaciju krova crkve u Tolisi, potpisan 27. januara 1981. , između Udruženja katoličkih vjerskih službenika Bosne i Hercegovine i Zavoda za zaštitu spomenika kulture, prirodnih znamenitosti i rijetkosti Bosne i Hercegovine iz Sarajeva (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

[79] Prema odredbama tog Ugovora, Zavod je participirao sumom od 50.000 dinara, a Udruženja katoličkih vjerskih službenika Bosne i Hercegovine se obavezalo finansirati preostatali dio potrebnih troškova.

[80] Ugovor o izvođenju krovopokrivačkih radova i gromobranskih instalacija na toliškoj crkvi, 10. oktobra 1981. godine, između Investitora Rimokatoličkog župskog ureda u Tolisi , odnosno Franjevačkog samostana u Tolisi i Izvođača radova: Mije Petrovića, limara iz Sarajeva (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

- *Izrada i montaža opšava vijenca na fasadama izvedenog od bakarnog lima 0,6 mm, razvijene širine do 50 cm;*
- *Izrada gromobranske instalacije sa vezivanjem na postojeći gromobran oko objekta, sve trakom Zm 35,4 mm. Na krovu gromobran je vezan sa kupolama i olucima;*
- *Izrada i montaža snjegobrana od plosnog željeza 35 x 5 mm. Sve bojeno bakarnom bojom;*
- *Izrada i montaža vodokotlića na olucima od bakarnog lima debljine 0,6 mm;*
- *Iznošenje i postavljanje krovne ljepenke na već pripremljenu daščanu podlogu;*
- *Zamjena dotrajalih rogova i elemenata krovne konstrukcije;*
- *Izrada i montaža prozora sa žaluzinama na zvoniku;*
- *Izrada i montaža krovnih svjetlarnika veličine 80 x 70 cm;*
- *Zamjena dotrajale drvne građe ne zvonicima;*
- *Bojenje pozlaćenom bojom postojećih križeva na tornjevima, te njihovo pričvršćivanje na tornju;*
- *Pokrivanje tornjeva sa materijalom investitora od bakarnog lima debljine 0,6 mm.«*

U *Elaboratu sa tehničkim rješenjem za izvedbu građevinskih i zanatskih radova na obnovi franjevačke crkve u Tolisi sa aproksimativnim troškovnikom iz 1982. godine*[81], konstatuje se da je cijeli kompleks građevinskih objekata sa samostanom i crkvom izgrađen je prije 100 godina na području koje je više puta plavilo vodama izlivenim iz korita rijeke Save. Prema tvrdnji očevidaca, prilikom poplava, voda je dostizala nivo od cca +20 cm iznad poda crkve.

Prilikom izgradnje crkve, nije urađena horizontalna hidroizolacija zidova. Osim toga, svi konstruktivni zidovi objekata građeni su od cigle starog formata, veoma masivno, debljine cca 150-165 cm, tako da cigla kao hidroskopan građevinski materijal lako prenosi vlagu u zidovima po vertikali i preko 2,00 m visine iznad kote podova crkve.

U crtežu detalja "B" [82] prikazano je postojaće stanje vlagom najugroženijeg konstruktivnog zida crkve a utvrđene su i greške: oblaganje vanjskog sokla zidova kamenom; pod pločnika oko crkve je bio postavljen više u odnosu na pod crkve; oštećenje olučnih vertikala sa prisutnim tragovima razlivanja oborinskih voda po plovršima fasade.

---

[81] Elaborat sa tehničkim rješenjem za izvedbu građevinskih i zanatskih radova na obnovi franjevačke crkve u Tolisi sa aproksimativnim troškovnikom, Elaborat sadrži: Osnova crkve u Tolisi, Mj 1:50; Presjek A-A, Mj 1:50; Detalj B, Mj 1:20, Detalj C, Mj 1:20, Tekstualni dio sa opisom tehničkih rješenja, Tehnički opis za izvedbu građevinskih radova na sanaciji samostanske crkve u Tolisi od prodora kapilarne vlage u vanjskim zidovima i provedbi termičke izolacije u prostoru tavana te izvedbu ličilačkih i soboslikarskih radova u unutrašnjosti objekta i Predmjer radova, (U Troškovniku potpisan Josip Ćeprnić), Sarajevo, maj 1982., (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

[82] Elaborat sa tehničkim rješenjem za izvedbu građevinskih i zanatskih radova na obnovi franjevačke crkve u Tolisi sa aproksimativnim troškovnikom, Elaborat sadrži: Osnova crkve u Tolisi, Mj 1:50; Presjek A-A, Mj 1:50; Detalj B, Mj 1:20, Detalj C, Mj 1:20, Tekstualni dio sa opisom tehničkih rješenja, Tehnički opis za izvedbu građevinskih radova na sanaciji samostanske crkve u Tolisi od prodora kapilarne vlage u vanjskim zidovima i provedbi termičke izolacije u prostoru tavana te izvedbu ličilačkih i soboslikarskih radova u unutrašnjosti objekta i Predmjer radova, (U Troškovniku potpisan Josip Ćeprnić), Sarajevo, maj 1982., (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

Vanjski konstruktivni zid crkve (sjeverni zid crkve), označen kao »I«, u kojem je najizrazitije zapažena prisutnost vlage, u odnosu na drugi konstruktivni zid (na južnoj strani objekta), označen kao »II« koji je dogradnjom galerije (hodnika i biblioteke), postao unutrašnji zid crkve, a u kojem je neznatna prisutnost vlage, jasno upućuju na činjanicu, da glavni uzročnik velikog inteziteta vlage, nije samo nedostatak horizontalne hidroizolacije zidova objekta.

U detalju »C« prikazan je prijedlog rješenja sanacije zidova:

1. Skidanje postojeće kamene obloge sa vanjske strane zidova crkve sa obijanjem trošnog maltera sve do površine cigle;
2. Obijanje dotrajalog maltera u unutrašnjosti objekta u visini prodora vlage sa čišćenjem površine zidova i spojnica;
3. Rušenje postojećeg pločnika oko objekta, te iskop do nove, niže, kote radi izvedbe novog pločnika sa kotom nižom od kote poda crkve min. 15 cm;
4. Sprovođenje drenažnog prstena paralelno oko crkvenih zidova uz sami pločnik sa ugradnjom drenažnih cijevi na minimalnoj dubini od 1,00 m;
5. Spajanje svih kišnih vertikala putem pjeskolova u pločniku u drenažni prsten, i spajanje drenažnog prstena u upojni bunar, kojeg treba locirati na najpovoljnijem mjestu neposredno uz objekat. Osim preuzimanja kišnice iz kišnih vertikala u drenažni prsten, drenaža ima svrhu da apsorbuje sve oborinske vode koje se slivaju po pločnicima i širem pojasu oko crkve, te najkraćim putem i u što kraćem vremenu odvode u upojni bunar.

Radi sprovođenja potpune zaštite od kapilarnog penjanja vertikalnim zidovima, tehničkim rješenjem je predviđeno i bušenje donjih zona zidova i njihovo injektiranje smjesom »stonosal«[83]. Infuzija tekućine »stonosal« se injektira kroz prethodno izbušene rupe u soklu - u dva reda bušotina (zbog prevelike debljine zidova od cca 150 cm), bušenih pod uglom od cca 30 stepeni (na dole u odnosu na horizontalu) i sa vanjske i sa unutrašnje strane zidova. Razmak redova bušotina, po vertikali, je cca 15 cm, a razmak rupa u redu je cca 30 cm. Za malterisanje zidova, s vanjske i unutrašnje strane, predviđena je bila upotreba vodonepropusnog maltera.

Radi sprečavanja stvaranja kondenza na plafonima crkve predviđeno tehničko rješenje izvođenja dodatne termoizolacije je predvidjelo: ugradnju tervol ploča debljine 3 cm, postavljanje plastične folije preko tervola, te postavljanje *blindita* ili *tehtolita*[84] u sloju debljine cca 4 cm.

Prema opisu iz predmjera i predračuna *Soboslikarskih i ličilačkih radovi na restauraciji crkve,* bilo je predviđeno: *»Bojenje zidova i plafona u tehnici međudisperzione boje, sa predradnjama, obnavljanje patronaže rozetni mitelštika, beglajtera, izvlačenje linija..«,* te bojenje bravarije i stolarije.

Prema Predračunu predviđena cijena koštanja navedenih radova, prema predračunskoj rekapitulaciji je iznosila:

»I Radovi na izvedbi hidroizolacije	*567.002,00 din.*
II Termička izolacija u tavanskom prostoru	*383.950,00 din.*
III Soboslikarski i ličilački radovi na restauraciji	

[83] U to vrijeme, firma KGK iz Karlovca je koristeći *Stonosal* izvršila nekoliko sanacija starih crkvenih objekata (izgrađenih bez hidroizolacije), kao i fortifikacijske utrde "Tvrđa" u Osijeku (nap. E. Softić).

[84] laki betoni kod kojih se kao agregat koristi drvena strugotina (op. E. Softić)

crkve komplet sa svim skelama 2.189.174,85 din.«
Sveukupno: 3.140.126,85 din.

Godine 1981. je izvršena potpuna zamjena starog pokrova crkve (od crijepa) novim pokrovom od bakarnog lima d=0,60 mm (sa postavljanjem daščane podloge, zamjene dotrajalih greda krovišta crkve i tornjeva, zaštite svih drvenih konstrukcija premazima), a 1982. obnovljena je zapadna (ulazna) fasada crkve i obnovljena fasada na zvonicima (izvršeno je djelimično obijanje maltera, popravak vijenaca i obrada fasade »fasadeksom«), a navedeni radovi su koštali 6.246.000 dinara.

Godine 1983. izvršena je zaštita crkve od kapilarne vlage izradom ventilacionih kanala sa zapadne sjeverne i istočne strane crkve a navedeni radovi su koštali 1.402.000 dinara.

Godine 1984. izvršeno je obijanje starog krečnog i cementnog maltera u unutrašnjosti crkve i malterisanje novom žbukom, te je izvršena djelimična rekonstrukcija instalacija električne rasvjete, a radovi su koštali 5.047.000 dinara.

Iste godine je završeno i 50% ugovorenog posla postavljanja kamenog sokla u enterijeru crkve, a radovi su koštali 1.950.000 dinara.

U 1984. i 1985. nakon usvajanja idejnog projekta, ugovorena je (za cca 700.000 dinara) izrada projektno- tehničke dokumentacije[85] *za novu samostansku zgradu.*[86]

Prema Ugovoru[87] iz 1986. *»...građevinske radove do pod krov sa dimnjakom na izgradnji stambenog objekta I faza u krigu Samostana u Tolisi«,* izvela je firma Burim iz Orašja, a ugovorena cijena radova je iznosila 61.921.784 dinara.

Iz sredstava iz Državnog proračuna Republike Hrvatske za 2003. godinu, Razdjela 025 Ministarstvo financija, Glave 06 Ministarstvo financija – ostali izdaci države, Aktivnosti 539061 – Poticaji za obrazovanje, kulturu, znanost i zdravstvo u Federaciji Bosni i Hercegovini, 3611. Tekuće pomoći inozemnim vladama u ukupnom iznosu od 25.000. 000,00 kuna i sredstva iz Državnog proračuna Republike Hrvatske za 2003. godinu Razdjela 025 Ministarstvo financija, Glave 06 Ministarstvo financija – tekuća zaliha, Aktivnosti A 539019, stavka 3851, u iznosu od 10.000.000,00 kuna za potporu hrvatskim manjinama u susjednim i drugim zemljama.[88]

Za programe i projekte Hrvata u Bosni Hercegovini, predviđeno je:

1. Programi iz područja znanosti 5.884.560,00 kuna
2. Programi iz područja zdravstva 8.794.000,00 kuna
3. Programi iz područja kulture 9.135.000,00 kuna
4. Programi iz područja obrazovanja 5.757.022,41

[85] Glavni projekat: Izgradnja-dogradnja stambenog objekta, Investitor: Franjevački samostan Tolisa, Građevinsko projektna radna organizacija Skenderija iz Sarajeva, Sarajevo, februar 1985., (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

[86] *Informacija*, dokument br. 2/85, 12. mart 1985., Tolisa, Franjevački samostan Tolisa, u potpisu fra Pero Martinović, gvardijan

[87] Ugovor između Franjevačkog samostana u Tolisi, zastupanom po fra Peri Martinoviću, gvardijanu i firme "Burim" iz Orašja, Tolisa, 27. maja 1986. (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

[88] Vlada Republike Hrvatske je na sjednici održanoj 2003. godine donijela Odluku o raspodjeli sredstava za financiranje zdravstvenih, obrazovnih, kulturnih i znanstvenih programa hrvatskih manjina u susjednim i drugim zemljama i Hrvate u Bosni i Hercegovini iz sredstava Državnog proračuna Republike Hrvatske za 2003. godinu.

kuna

Od predviđena pomoć od 9,135.000,00 kuna namijenjene Programu iz područja kulture, za obnovu biblioteke i muzeja franjevačkog samostana u Tolisi predviđeno je odvajanje 300.000,00 kuna.

»Na osnovu člana 33. i 36. Zakona o izvršavanju Budžeta Federacije Bosne i Hercegovine za 2005. godinu (»Službene novine Federacije BiH«, broj 78/04.), Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, donijela je Odluku o usvajanju Programa utroška sredstava s kriterijumima raspodjele sredstava tekućih transfera utvrđenih Budžetom Federacije Bosne i Hercegovine

za 2005. godinu Federalnom ministarstvu kulture i sporta. Usvaja se Program utroška sredstava sa kriteriumjima raspodjele sredstava tekućih transfera Federalnog ministarstva kulture i sporta utvrđenih u razdjelu 52. Budžeta Federacije Bosne i Hercegovine za 2005. godinu (»Službene novine Federacije BiH«, broj 78/04). U okviru tačke 3. Transfer za obnovu kulturnog i graditeljskog naljeđa, podtačka 4. (Izrada projekata i izvođenje radova za zaštitu katoličkih sakralnih objekata kulturne baštine:

- *Katolička crkva Blagaj*
- *Franjevački samostan u Visokom*
- *Biskupija u Vukodolu,*
- *Franjevački samostan Humac*
- *Crkva Sv. Duha i samostan u Fojnici*
- *Samostan Guča Gora*
- *Samostan Tolisa, Odžak*
- *Katedralna župa Srca Isusova Sarajevo*
- *Samostan Kraljeva Sutjeska*

predviđena je suma od 350.000,00 KM za Zavod za zaštitu spomenika pri ovom ministarstvu, institucije zaštite kulturne baštine, vlasnici objekata i nosioci poslova na osnovu natjecaja.«"[89]*.*

»Na osnovu člana 36 i 39 Zakona o izvršavanju Budžeta Federacije Bosne i Hercegovine za 2006. godinu (»Službene novine Federacije BiH«, broj 12/06) Vlada Federacije Bosne i Hercegovine donijela je odluku o usvajanju Programa utroška sredstava sa kriterijima raspodjele sredstava tekućih transfera Federalnog ministarstva kulture i sporta u razdjelu 52. Budžeta Federacije Bosne i Hercegovine za 2006. godinu.

U okviru tačke 3 Transfera za obnovu kulturnog i graditeljskog nasljeđa, podtačka 3 (Izrada projekata i izvođenje radova za zaštitu katoličkih sakralnih objekata kulturne baštine:

- *Crkva Sv. Marije u Jajcu,*
- *Kapela u Lipnici kod Tuzle,*
- *Samostan iz osmanskog perioda, Rama-Šćit,*
- *Crkva u Bosanskoj Krupi,*
- *Franjevačka knjižnica Mostar,*
- ***Samostan Tolisa u Odžaku**,*

[89] Odluka Vlade Federacije BiH za 2005., V broj 71/05, 17. februara/veljače 2005. godine, Sarajevo

- Samostan u Kraljevoj Sutjesci,
- Samostan Gorica Livno
predviđena je suma od 260.000,00 KM za Institucije zaštite kulturne baštine, vlasnici objekata i nosioci poslova, (na osnovu natječaja).«"[90]*.*

Konzervatorsko-restauratorski radovi (Pokretno nasljeđe)

- Između 1911. i 1912. godine izvršeno je bojenje orgulja;
- 1922. godine Josip Pallerini iz Vinkovaca očistio zidne slike nakon požara iz 1917. godine i prebojio oltare;
- 1930. godine izvršena popravka orgulja;
- 1980. godine Zavod za zaštitu spomenika kulture, prirodnih znamenitosti i rijetkosti vodio radove na obnovi zidnih slika, pomoćnih oltara posvećenih sv. Anti i sv. Franji, te vanjskom čišćenju orgulja.

Za potrebe izložbe *Blago franjevačkih samostana* koja je održana u Sarajevu 1984. godine Zavod za zaštitu spomenika kulture, prirodnih znamenitosti i rijetkosti izveo konzervatorsko-restauratorske zahvate i zahvate čišćenja na sljedećim predmetima: zbirka slika (sv. Jeronim, Stigmatizacija sv. Franje, Madona sa Kristom, Portret fra Augustina Miletića, Portret Ilije Starčevića, Portret biskupa Strossmayera) i zbirka crkvenog ruha (4 kazule i velum).

5. Sadašnje stanje dobra

U prizemnim zonama fasade crkve, u pojasu visine cca 2 m, obijen je malter i fasada radi isušivanja zidova od vlage. U enterijeru crkve, u donjoj zoni zidova, u visini od cca 100 cm, postavljena je obloga od kamenih ploča, koja je ventilirana[91]. Zbog kamenih ploča nije moguće vizuelno opservirati da li je primijenjeni tehnološki proces isušivanja zidova, uklonio vlagu i zaustavio proces kapilarnog penjanje vlage.

Na objektu stare samostanske zgrade u toku su radovi adaptacije[92].

Pokretno nasljeđe zbirke samostana Tolisa nije popisano. Odnosno, postoje popisi rađeni prije dvadesetak godina ili ranije koji ne odgovaraju savremenim muzeološkim standardima, što znači da su predmeti popisivani taksativno, bez udubljivanja u suštinu. Također predmeti nisu čuvani i smješteni na odgovarajući način tako da su izloženi ubrzanom propadanju i uništenju.

III – ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterijume za donošenje odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom (»Službeni glasnik BiH«, br. 33/02 i 15/03), Komisija je donijela odluku kao u dispozitivu. Odluka je utemeljena na sljedećim kriterijumima:

Za objekat crkve

[90] Odluka Vlade Federacije BiH za 2006, V broj 85/06, 23. marta/ožujka 2006. godine, Sarajevo
[91] Ploče su, svojom poleđinom odmaknute od površine zidova, a odmaknute su i od poda cca 5 cm, a isti razmak je ostavljen i sa gornje strane: na taj način se stvorio jedan ventilirajući sloj.
[92] detaljan opis je dat u stavki *2. Opis dobra*

A. Vremensko određenje
(dobra nastala od praistorije do kraja 20. vijeka)

B. Istorijska vrijednost
(veza građevine, cjeline ili područja sa istorijskom ličnošću ili značajnim događajem u istoriji)

C. Umjetnička i estetska vrijednost
I Kvalitet obrade,
II Kvalitet materijala,
III Proporcije,
IV Kompozicija,
V Vrijednost detalja,
VI Vrijednost konstrukcije.

D. Čitljivost (dokumentarna, naučna, obrazovna vrijednost)

I Djelo značajnog umjetnika ili graditelja,

E. Simbolička vrijednost
I. Ontološka vrijednost,
II. Sakralna vrijednost,
III. Tradicionalna vrijednost,
IV. Vezanost za rituale ili obrede,
V. Značaj za identitet grupe ljudi.

F. Ambijentalna vrijednost
I. Odnos oblika prema ostalim dijelovima cjeline,
II. Značenje u strukturi i slici grada,
III. Objekat ili skup objekata je dio cjeline ili područja.

G. Izvornost

I. Materijal i sadržaj,
II. Namjena i upotreba,
III. Tradicija i tehnike,
IV. Položaj i smještaj u prostoru,
V. Duh i osjećanja,
VI. Drugi unutrašnji i spoljni činioci.

H. Jedinstvenost i reprezentativnost
I. Djelo vrhunskog umjetnika ili graditelja.

Za objekat starog franjevačkog samostana u Tolisi

A. Vremensko određenje
(dobra nastala od praistorije do 1960. godine)

B. Istorijska vrijednost
(veza građevine, cjeline ili područja sa istorijskom ličnošću ili značajnim događajem u istoriji)

C. Simbolička vrijednost
I. Ontološka vrijednost,
II. Sakralna vrijednost,
III. Tradicionalna vrijednost,
IV. Vezanost za rituale ili obrede,
V. Značaj za identitet grupe ljudi.

D. Ambijentalna vrijednost
I. Odnos oblika prema ostalim dijelovima cjeline,
II. Značenje u strukturi i slici grada,
III. Objekat ili skup objekata je dio cjeline ili područja.

E. Izvornost
I. Položaj i smještaj u prostoru,
II. Duh i osjećanja,
III. Drugi unutrašnji i spoljni činoci.

Sastavni dio ove odluke su:

Kopija katastarskog plana, br. plana 19, 20, 21, 22; Razmjera 1:2500, katastarske parcele br.: 5109, 5110, 5112, 5113, 5114, 5115, K.O. Tolisa, Kopiju katastarskog plana je 31.10.2006. godine izdala Služba prostornog uređenja i imovonsko-pravnih poslova Opštine Orašje, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

z.k. izvadak, posjedovni list,

fotodokumentacija,

fotografije postojećeg stanja Graditeljske cjeline - Župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije i franjevački samostan u Tolisi, zajedno sa pokretnom imovinom snimljene su 16. septembra 2006. godine i 9. oktobra 2006. godine; fotografisali su: etnolog Slobodanka Nikolić i arh. Emir Softić (fotografisano digitalnim fotoaparatom: Canon PowerShot G3 i Canon PowerShot A520)

stare fotografije (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

fotografija šireg lokaliteta samostana, stanje prije 1935. godine (prije proširivanja ekonomskog objekta koje se desilo 1935)

dvije fotografije enterijera crkve, stanje prije 1980.

fotografija zvonika crkve

Grafički prilozi (Crteži su fotografisani digitalnim fotoaparatom: Canon PowerShot G3 i Canon PowerShot A520):

Crteži crkve (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi):

Obnovni nacrt samostana i župne crkve u Tolisi, Sarajevo, 23/3 1910, Josip Vancaš
Tlocrt prizemlja, Mj 1:100
Tlocrt u visini prozora, Mj 1:100
Tlocrt u visini svodova, Mj 1:100
Uzdužni prorez, Mj 1:100
Prosjek i pogled prema pjevalištu; Prosjek kroz presbiterij i sakristiju; Mj 1:100

II Obnovni nacrt samostana i župne crkve u Tolisi, Sarajevo, 21/7 1910, Josip Vancaš
Tlocrt temelja, Mj 1:100
Obnovljena ponutrica, Perspektiva
Tlocrt prizemlja, Mj 1:100
Tlocrt u visini prozora, Mj 1:100
Uzdužni prorez, Mj 1:100
Prosjek i pogled prema pjevalištu; Prosjek kroz presbiterij i sakristiju; Prosjek i pogled prema presbiteriju, Mj 1:100

Crteži starog samostana. Novogradnja samostana i župnog ureda u Tolisi, Tuzla, 31. marta 1923., Florian Strauss, Građevno poduzeće Tuzla (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi):

Tlocrt prizemlja, prvog i drugog sprata
Položajni nacrt, Mj 1:1000
Pogled straga, Pogled od napred, Mj 1:100

Crteži novog samostana. Glavni projekat: Izgradnja-dogradnja stambenog objekta, Investitor: Franjevački samostan Tolisa, Građevinsko projektna radna organizacija »Skenderija« iz Sarajeva, Sarajevo, februar 1985., (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi):
Tehnički opis
Situacija 1:500
Podrum 1:50
Prizemlje 1:50
1. sprat 1:50
2. sprat 1:50
krovište 1:50
krov 1:50
presjek a-a 1:50
fasada sjeveroistok 1:50
fasada jugozapad 1:50

fasada sjeverozapad 1:50
fasada jugoistok 1:50

Korišćena literatura

Tokom vođenja postupka proglašenja *Graditeljske cjeline - Župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije i franjevački samostan u Tolisi, zajedno sa pokretnom imovinom*, korišćena je sljedeća literatura i dokumentacija:

1884. Fra Nedić, Martin: Stanje redodržave Bosne Srebrene, poslije pada hraljevstva bosanskoga pak do okupacije, Đakovo, Tisak biskupijske tiskare, Naklada piščeva, 1884.

1887. Fra Bono Nedić: Kratka povjest župe crkve i samostana toliškog, Pećuh, 1887.

1910. *Troškovnik za adaptaciju crkve franjevačkog samostana u Tolisi*, Bosansko-Hercegovačko građevno dioničarsko društvo, Sarajevo, 29. april 1910, u potpisu Troškovnika Josip Vancaš (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

1910. *Popratno pismo* uz Troškovnik za adaptaciju crkve franjevačkog samostana u Tolisi, Bosansko-Hercegovačko građevno dioničarsko društvo, Sarajevo, 29. april 1910, u potpisu Troškovnika Josip Vancaš (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

1910. Dopis Bosansko-Hercegovačkog građevnog dioničarskog društva iz Sarajeva, od 10. juna 1910. godine, franjevačkom samostanu u Tolisi (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

1910. Troškovnik za adaptaciju crkve franjevačkog samostana u Tolisi, Bosansko-Hercegovačko građevno dioničarsko društvo, Sarajevo, 8. august 1910, u potpisu Troškovnika Josip Vancaš (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

1910. Ugovor sklopljen u oktobru 1910. godine između predstojništva Franjevačkog samostana u Tolisi i građevinski poduzetnik Ludwig Jungwirth iz Sarajeva Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

1911. Troškovnik za obnovu crkve franjevačkog samostana u Tolisi, 3. marta 1911. godine, Johann Pimperl, Bauunternehmung, Zavidovići (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

1911. *Ugovor granje i dobave materijala za samostansku crkvu u Tolisi u Bosni,* sklopljen 14. marta 1911. godine u Zavidovićima, između predstojništva samostana braće Franjevaca u Tolisi kod Orašja i građevinskog poduzeća Johann Pimperl iz Zavidovića (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

1933.	Predračun za popravku krova crkve franjevačkog samostana u Tolisi, Županja, 8. maj 1933., Ovlašteni civilni graditelj Jovan Bazler, (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)
1933.	Račun *za materijal i posao pri pokrivanju crkve*, Tolisa, 30. august 1933.; račun ovjeren pečatom *Conventus fratrum minorum Tolisa,* potpisao fra Valerije Filipović, gvardijan (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)
1933.	Predračun sa opisom radova za izgradnju nove zgrade unutar kompleksa franjevačkog samostana u Tolisi, Županja, 9. maj 1933., Ovlašteni civilni graditelj Jovan Bazler, (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)
1933.	Račun za gradnju samostanske ekonomske kuće, 5. oktobar 1933., račun ovjeren pečatom Conventus fratrum minorum Tolisa, potpisao fra Valerije Filipović, gvardijan (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)
1934.	Ugovor za izvođenje limarskih radova na krovu crkve u Tolisi, potpisan 14. maja 1934. u Tolisi između franjevačkog samostana u Tolisi i Viktora Herbstsonera, limara iz Orašja (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)
1934.	Potrda Viktora Herbstsonera, limara iz Orašja, o preuzimanju naknade za izvođenje limarskih radova na krovu crkve u Tolisi, 29. maja 1934., Tolisa (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)
1935.	Račun *Trošak pri gradnji novog koša i šupe*, Tolisa, 10. oktobra 1935.; račun ovjeren pečatom Conventus fratrum minorum Tolisa, potpisao fra Anto Loprandić, gvardijan (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)
1937.	Račun *za popravke na zvoniku*, Tolisa, isplaćen 19. augusta 1937.; račun ovjeren potpisom fra Martina Nedića i fra Ambrozija Živkovića (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)
1937	Račun *cementiranja podruma i terase na fronti samostana u Tolisi*, Tolisa, isplaćen 19. augusta 1937.; račun ovjeren potpisom fra Martina Nedića i fra Ambrozija Živkovića (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)
1937.	Faktura *Strojne tovarne in livarne d.d.*, Ljubljana, od 31.7.1937., isplaćeno iz samostanske kase 19. augusta 1937.; račun ovjeren potpisom fra Martina Nedića i fra Ambrozija Živkovića (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)
1972.	Rješenje o odobrenju za izgradnju, broj 04-351-4, od 23. februara 1972. godine, izdao Opštinskom sekretarijatu za privredu i finansije Skupštine opštine Orašje (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)
1972.	Ulman, Lojzika prof.: *Liturgijsko uređenje novog svetišta župne crkve u Tolisi*, Lojzika Ulman, autorska prava pridžana, Vinkovci, 2. novembar 1972. (Arhiva

franjevačkog samostana u Tolisi)

1977. Ugovor između gvardijana fra Marka Prgometa i Pejić Ivana, ovlaštenog izvođača elektroinstalaterskih radova iz Županje, Tolisa, 5. marta 1977. (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

1977. Okončana situacija, Obračun radova na rekonstrukciji elektro instalacija crkve Franjevačkog samostana Tolisa, 3. juni 1977., (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

1977. Zapisnik o izvršenom tehničkom pregledu izvedene rekonstrukcije električne instalacije i razglasa, Tolisa, 11. jun 1977. (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

1980. Dopis Zavoda za zaštitu spomenika kulture, prirodnih znamenitosti i rijetkosti Bosne i Hercegovine broj 05-675-1/80, od 1. septembra 1980. godine, upućen Samostanu Tolisa.

1980. Institut za arhitekturu, urbanizam i prostorno planiranje Arhitektonskog fakulteta u Sarajevu, Faza »B« - valorizacija prirodne i kulturno-historijske vrijednosti, Prostorni plan Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1980.

1981. Ugovor za sanaciju krova crkve u Tolisi, potpisan 27. januara 1981., između Udruženja katoličkih vjerskih službenika Bosne i Hercegovine i Zavoda za zaštitu spomenika kulture, prirodnih znamenitosti i rijetkosti Bosne i Hercegovine iz Sarajeva (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

1981. Ugovor o izvođenju krovopokrivačkih radova i gromobranskih instalacija na toliškoj crkvi, 10. oktobra 1981. godine, između Investitora Rimokatoličkog župskog ureda u Tolisi, odnosno Franjevačkog samostana u Tolisi i Izvođača radova: Mije Petrovića, limara iz Sarajeva (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

1982. Elaborat sa tehničkim rješenjem za izvedbu građevinskih i zanatskih radova na obnovi franjevačke crkve u Tolisi sa aproksimativnim troškovnikom, Elaborat sadrži: Osnova crkve u Tolisi, Mj 1:50; Presjek A-A, Mj 1:50; Detalj B, Mj 1:20, Detalj C, Mj 1:20, Tekstualni dio sa opisom tehničkih rješenja, Tehnički opis za izvedbu građevinskih radova na sanaciji samostanske crkve u Tolisi od prodora kapilarne vlage u vanjskim zidovima i provedbi termičke izolacije u prostoru tavana te izvedbu ličilačkih i soboslikarskih radova u unutrašnjosti objekta i Predmjer radova, (U Troškovniku potpisan Josip Ćeprnić), Sarajevo, maj 1982., (Arhiva franjevačkog samostana u Tolisi)

1984. Dopis Zavoda za zaštitu spomenika kulture, prirodnih znamenitosti i rijetkosti Bosne i Hercegovine, broj UP-I-01-22-1/84, od 25. aprila 1984. godine, upućenog Samostanu Tolisa (Dokument iz arhiva Franjevačkog samostana Tolisa)

198 *Informacija*, dokument br. 2/85, 12. mart 1985., Tolisa,
5. Franjevački samostan Tolisa, u potpisu fra Pero Martinović, gvardijan
1984. Smail Tihić, *Kolekcija starih slika u franjevačkom samostanu u Tolisi*. Naše starine. Br XVI-XVII, Sarajevo 1984., 99-108
1987 . Krzović, Ibrahim, Arhitektura Bosne i Hercegovine 1878-1918, Umjetnička galerija BiH, 1987.
1988. Jelena Ivoš, *Tekstil*. Blago franjevačkih samostana Bosne i Hercegovine. Sarajevo, 1988., 97 - 105
1990. Karamatić, dr. Marko – Nikić, dr. Andrija, *Blago franjevačkih samostana Bosne i Hercegovine,* Privredni vjesnik – Turistička propaganda, Zagreb, 1990.
199 Jelenić, Julijan, Kultura i bosanski franjevci I i II, Fototip
0. izdanja iz 1912. godine, Svjetlost, Sarajevo, 1990.
199 Marko Karamatić, *Franjevačka provincija Bosna Srebrna*
1. (Šematizam), Sarajevo, 1991.
200 Pala, Nerman: *Iz prošlosti naših franjevaca, Franjevci u*
1. *Bosni*, Most, Časopis za obrazovanje, nauku i kulturu, broj 142 (53-nova serija), Mostar, septembar 2001
200 Karaula, Marijan: *Mjesto jubilarnog oprosta: Župna*
2. *crkva u Tolisi*, Ljudi i krajevi, Reportaže o nekim župnim zajednicama i značajnim vjerskim slavljima, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2002, 302-305
2002. Fra Zvonko Miličić, *Kulturno blago samostana*. Župa Tolisa 1802-2002., Tolisa 2002., 239-255
2002. Marko Babić, *Toliška župa u prapovijesnom i antičkom razdoblju*. Župa Tolisa 1802-2002., Tolisa 2002., 3-37

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:
Emir Softić, diplomirani inženjer arhitekture,
saradnik za spomenike graditeljskog naslijeđa
u Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika

Učesnik u istraživanju i izradi Prijedloga odluke
(autor dijela o pokretnom nasljeđu):
Slobodanka Nikolić, profesor geografije i etnologije,
saradnik za pokretno nasljeđe u Komisiji za
očuvanje nacionalnih spomenika